

SOTHØNA

ØSTENSJØVANNETS VENNER
Nr. 33 – mai 2007 – Årgang 18

Innhold

<i>Leder</i>	3
<i>Isen gikk tidlig i år</i>	3
<i>Savner du tidligere utgaver av Sothøna?</i>	3
<i>Nye arter endrer vegetasjonen i Miljøparken</i>	4
<i>Gamle ferdselsveier ved Østensjøvannet</i>	7
<i>Vadedammen restaurert i vinter</i>	12
<i>5 på stien – om restaureringen av Vadedammen</i>	14
<i>Lengre håndløper</i>	15
<i>Super skøyteis i romjula 2006</i>	15
<i>Slått av takrør</i>	16
<i>Erosjon – en stor utfordring</i>	16
<i>På trykk</i>	16
<i>Æresmedlem Finn</i>	17
<i>Fuglerapporten 2006</i>	17
<i>Naturinformasjon i et rom under brua i sørenden</i>	22
<i>Kanadagullris – hva vet vi i dag?</i>	24
<i>Minnadagen på Abildsø</i>	25
<i>Kulturkart</i>	25
<i>Riving av Høyenhall fabrikker</i>	30
<i>Fosfor i Østensjøvannets sedimenter</i>	32
<i>Rognerudskogen</i>	34
<i>Karnappmannen – del 13</i>	36
<i>Velhusveien har skiftet navn til Helge Sollies vei.</i>	40
<i>Østensjøvannet i nytt nettforum</i>	40
<i>Cathrines hjørne– En vandring full av kunst</i>	41
<i>Bombevarsleren – hva er det?</i>	46
<i>Artspresentasjon – buskskvett</i>	47
<i>Om antall fuglearter og deres norske navn</i>	48
<i>Ny rødliste på plass</i>	50

Oppdaget forurensning eller skadde dyr?

Ved forurensning, oljeutslipp eller lignende,
kontakt Vann- og avløpsetatens telefonvakt:
23 43 79 00 (hele døgnet!).

Ser du skadde dyr som kunne trenge hjelp,
ring Dyreambulansen på 02222 (kommunal instans)
eller Fuglehjelpen: 90 08 61 61.

Forsidefoto

Vadedammen ble restaurert vinteren 2007,
og etterarbeide foretatt tidlig i mai.
Fotograf: Leif-Dan Birkemoe

ØSTENSJØVANNETS VENNER

POSTBOKS 77 OPPSAL

0619 OSLO

E-post/nett/konto

post@ostensjovannet.no

www.ostensjovannet.no

Driftskonto: 7874 05 56761

Org.nr: 983 034 446

Sothøna

ISSN: 1504-0615

Redaksjon

Leif-Dan Birkemoe

Paul Fekjær

Finn Arnt Gulbrandsen

Audun Brekke Skrindo

Design og layout

Audun Brekke Skrindo

Grafisk produksjon

Mediehuset Gan

Anonnsesider

Globus Trading/John Liberg

22 26 05 17

Foreningslogo

Anne Durban

Opplag

2600

Foreningens styre

Leder: Amund Kveim

22 27 43 86

Nestleder/kasserer: Leif-Dan Birkemoe

22 27 51 93

Sekretær: Audun Brekke Skrindo

22 28 97 46

Styremedlemmer

Tove Andersen

Eirik Wærner

Johan Mollatt

Tore Nesbakken

Varamedlemmer

Paul Fekjær

Hans Englund

Guro Funjem

Jan Muribø

Medlemskontigent 2007

Hovedmedlem kr. 100

Husstandsmedlem kr. 10

Foreninger m.m. minst kr. 400

Firma/bedrift m.m. minst kr. 800

Kontigenten betales til foreningens

medlemskonto: 5082 07 54112

Redaksjonen avsluttet 15.05.2007

Vi takker annonsører for støtte til utgivelse av bladet!

Leder

**Leder i Østensjøvannets
Venner: Amund Kveim**

ÆRES DEN SOM ÆRES BØR

Østensjøvannets Venner startet i 1983 med en liten gruppe enkeltpersoner i nærmiljøet som protesterte mot foreslått utbygging av jordene på Abildsø gård. Gjennom iherdig innsats i form av aksjoner, avisskriverier og direkte påvirkning av beslutningstagere i kommunen fikk de stanset både dette og en rekke andre uheldige utbyggingsforslag.

Aksjonene gjorde både myndighetene, befolkningen i Østensjøområdet og initiativtakerne selv bevisst hvilke unike verdier vannet og området rundt representerer. Selv om aksjonistene vant første runde viste det seg at dette var starten på et langvarig og tungt arbeid for varig vern og forsvarlig skjøtsel av området. I 1988 ble derfor aksjonsgruppen omdannet til en ordinær forening slik vi i dag kjenner Østensjøvannets Venner.

I disse snart 25 årene er det én enkelt person som mer enn noen annen har stått i spissen for arbeidet. Finn Arnt Gulbrandsen var blant initiativtakerne, ledet foreningen i en årrekke og har hatt ansvaret for et mangfold av vellykkete prosjekter i foreningens regi. For svært mange av oss har han vært en inspirator som har motivert oss til innsats, delt sin kunnskap og erfaring og gjennom sitt frivillige arbeid vist hva et enkelt menneske kan utrette i et nærmiljø. For dette utrettelige og forbilledlige arbeidet ble han derfor på vårt årsmøte i mars utnevnt til æresmedlem i Østensjøvannets Venner. Denne utmerkelsen er ikke tidligere tildelt noen andre.

Østensjø Kulturkart

Vi har i en årrekke arbeidet for å kartlegge, bevare og informere om Østensjøområdets særegne og bevaringsverdige natur og kulturminner. Området er overraskende rikt på begge deler, og det er ikke uten grunn bydelen nå betegner seg som Kulturbypdel Østensjø. I samarbeid med Østensjø historielag har vi bidratt til å få produsert og utgitt et eget kulturkart for vårt nærmiljø. Det er vårt håp at dette skal inspirere dere alle til å verdsette eget nærmiljø, bruke det med fornuft og slutte opp om vårt videre arbeid.

**Oslo, mai 2007
Amund Kveim**

Isen gikk tidlig i år

Isen forsvant allerede 31. mars. Per i dag har vi ikke eldre opplysninger om når isen kom og gikk tidligere år. Hvis du sitter på informasjon om dette er vi takknemlig hvis du tar kontakt på naturtips@ostensjovannet.no.

Det er stor fokus på klima lokalt og globalt. Østensjøvannets Venner har for lengst startet en naturdagbok på nettet der vi noterer natur- og værfenomener slik at du i ettertid kan undersøke hvordan det var ved Østensjøvannet i tidligere tider.

Savner du tidligere utgaver av Sothøna?

Østensjøvannets Venner har restopplag av Sothøna som vi ønsker skal komme ut til folket. Derfor tilbyr vi nå eldre numre fra vårt assorterte utvalg og selger det for 25,- per blad så langt lageret rekker. Kontakt oss per brev eller e-post (post@ostensjovannet.no) for å bestille eldre numre.

Nye arter endrer vegetasjonen i Miljøparken

Tekst og foto: Astrid Brekke Skrindo

Langs Østensjøvannet og områdene rundt finnes det svært mange ulike plantearter. Det har vært gjort flere botaniske undersøkelser og Wesenberg har oppsummert disse og laget en liste som inneholder ca 470 arter som ligger på Østensjøvannets Venners nettsider. Artene har ulike krav til voksested og de takler konkurranse fra andre planter på ulike måter. Beiting og slitasje er andre stressfaktorer fra dyr og mennesker som de også reagerer ulikt på. Resultatet blir en variert vegetasjon som vi alle gleder oss over når vi går på tur rundt vannet.

Stor bestand av parkslirekne som hadde vokst opp vest for Vadedammen. I dag er dette området begravd av store jordmasser, se annen artikkel i bladet.

Ett av målene for verneplanen og den kommende skjøtelsesplanen er at det botaniske mangfoldet skal opprettholdes og skjottes på en best mulig måte. En av utfordringene er å hindre spredning av introduserte arter. En introdusert, innført eller fremmed art kan være alt

fra helt ufarlig til katastrofalt. Den kan utrydde andre arter fra området ved å okkupere store arealer der andre planter skulle vokst. I Norge har vi ca 2880 ulike karplanter og minst halvparten av disse har blitt innført av mennesker (Lid & Lid 2005). De fleste av disse har erobret en plass i vår natur, men noen ganske få kan potensielt ødelegge mye. På verdensbasis ansees innføring av fremmede organismer som den nest største trusselen til tap av biologisk mangfold!

Blant de fremmede plantene langs Østensjøvannet, vil Friluftsetaten i Oslo kommune bekjempe følgende arter: Kjempespringfrø (*Impatiens glandulifera*), russekål (*Bunias orientalis*), kanadagullris (*Solidago canadensis*), parkslirekne (*Fallopia japonica*), kjempebjørnekjeks (*Heracleum mantegazzianum*) og edelgran (*Abies alba*). Nye arter kan komme på denne lista når som helst. En ny naturmangfoldlov er under arbeid og der det er forventet strengere krav enn tidligere til hvilke plantearter som kan brukes når du skal beplante nye områder.

Når introduserte arter først har etablert seg på et nytt sted, er det ofte vanskelig å bli kvitt de. De må enten sprøytes eller lukes vekk. Da vi ønsker å unngå sprøytemidler ved Østensjøvannet gjen-

Jan Wesenberg (Norsk Botanisk Forening) og Bård Bredeesen (Friluftsetaten) forteller om russekål på Villblomstens dag 19. mai 2005

står luking og hyppig slått som eneste mulige metoder. Det er tidkrevende og møysommelig arbeid som ofte må foregå i flere år før planten bare kanskje blir borte for godt. Det er to ulike strategier som er valgt for å forminske problemet med innførte arter; kjempebjørnekjeks, kjempespringfrø, parkslirekne og edelgran skal fjernes og holdes helt unna miljøparken, mens de andre artene skal holdes i sjakk slik at de ikke sprer seg til flere områder enn der de allerede er.

Kan vi hindre at nye planter etablerer seg?

De fleste plantearter, og i hvert fall de som er nevnt her, har god evne til å spre seg selv, uten hjelp, ved enten frø eller vegetative plantedeler. Det eneste vi kan gjøre for å hindre det er at det ikke er gode vokseforhold for de nye plantene. Da området rundt Østensjøvannet er så variert, har så stor slitasje fra folk og dyr og så mye åpen mark på jordene vil plantene lett kunne etablere seg. Det gjenstår likevel en oppgave som er svært viktig: Kjør hageavfallet ditt til Grønmo, kast ingenting i Miljøparken. Hageavfall inneholder ofte de ovenfor nevnte artene eller andre uønskede arter.

Hvor finner du disse artene og hva blir gjort?

Kjempebjørnekjeks er observert to steder i miljøparken: Ved Vadedammen og ved parkeringsplassen i sør. For å bli kvitt disse plantene, må rotstokkene graves opp. Oppfordringen er derfor at hvis du ser denne arten, så gi beskjed til Friluftsetaten (ved Bård Bredesen, 23 42 68 83) eller e-post til Østensjøvannets Venner (naturtips@ostensjovannet.no).

Kjempebjørnekjeks (skjermplantefamilien)

Ringbarking av edelgran i Almedalen, utført av Friluftsetaten for å hindre ytterligere spredning av arten i området.

Parkslirekne vokste mellom Vadedammen og Tallberget i en tett bestand som spredte seg raskt. Under arbeidet med Vadedammen i vinter, har denne arten og jorda den vokste i blitt fjernet med gravemaskin. Området hvor den vokste er dekket over med en permeabel duk og dekket med masser fra vadedammen. Hvorvidt alt har blitt fjernet, eller om noe klarer å spire fra frø eller igjenværende plantedeler blir spennende å se til sommeren. Ser dere arten i terrenget, luk i vei!

Kjempespringfrø er bare funnet i et lite antall ved kanten av miljøparken mot Bryn. Plantene ble luket og de som finner flere må gjerne gjøre det samme!

Edelgran vokser ved Østensjø gård i Almedalen. Flere av de store trærne er ringbarket for at de skal dø på rot. De vil bli fjernet før de blir farlige for ferdsel i området.

Russekål lyser opp rundt vadedammen ut mot Østensjøveien tidlig på sommeren. For at denne arten ikke skal spre seg til andre områder, blir det klippet i dette området hver 3. eller 4. uke hele sommeren.

Kanadagullris er en annen art som har dukket opp flere steder de siste årene. Det er kjent fra andre områder at de lett spres til våtmarksområder, så det er viktig at disse forekomstene holdes i sjakk. Foreløpig er de observert ved Østensjø og Abildsø gård der de er blitt spredt ved pløying og på Eterjodet der de trolig har kommet med hageavfall. Luking og plukking er lov!

Da Østensjøvannet har relativt strenge vernebestemmelser, vil nok mange kvie seg for å gå løs på plantene for å bli kvitt frø og rot. Men når det gjelder disse artene, er oppfordringen fra Østensjøvannets Venner og Friluftsetaten klar: Luk i veg eller si ifra til oss, slik at fagpersonell kan gjøre det før arten har spredt seg for mye!

Østensjøvannets Venner takker våre annonsører som gjør det mulig å utgi Sothøna

BØLER APOTEK

ditt Alliance apotek

Mandag–Fredag 09.00–18.00

Lørdag 09.00–15.00

Bøler Senter, Bølerlia 2–4, 0691 Oslo – Tlf. 22 75 91 90

OPPSAL APOTEK

ditt Alliance apotek

Mandag–Fredag 09.00–17.00

Lørdag 09.00–14.00

Haakon Tveters vei 94, 0686 Oslo – Tlf. 23 12 68 80

TA EN OPTISK SYNSPRØVE
for briller og kontaktlinser

Bøler Brillesenter & Ur A/S

Vi mottar for reparasjon alle
typer støuer, veggur og gulvur

Bøler Senter . tlf 22 26 22 68

**JÆRNA
Oppsal**
OPPSAL SENTER
Tlf.: 400 04 250

life HELSEBODEN

Oppsal Senter,
Tlf. 22 27 87 40

Lambertseter Senter
Tlf. 22 74 77 12

Støtt opp
om din
nærbutikk

Oppsal Senter
Haakon Tveters vei 96
FaxTlf. 22 27 74 99

Som medlem har du alle fordelene

Tlf.: 22 86 55 00

✕ OPPSAL STORKIOSK ✕

MOX TIPPESENTER MOX

Åpent: Ma.– Fre. 08 – 22 • Lø./Sø. 09 – 22

Vi har bankterminal

Tlf.: 22 27 34 82

JØLSTAD
begravelsesbyrå

Abildsø - Grorud senter
Grefsen - Holtet - Kalbakken
Smestad - St.Hanshaugen

22 79 77 00 (24 timer)
www.jolstad.no

Motor Forum
- din partner i bil

Tid for bruktbil

01 Daewoo Matiz SE SD
Crom, radio, vinterhjul,
air-følger, A/C 19 800 km
kr. 65 000

02 Daewoo Matiz SE SD
Kobbet, sommer-/vinterhjul,
radio-cd, auto varm-opp
46 912 km kr. 85 000

03 Fiat Doblo Panorama 1.6
Elegant 647 Vinterhjul
80 066 km kr. 69 000

97 Mitsubishi Galant 2.0 GLX
Stv. Hvk, radio-cd
132 500 km kr. 79 000

02 Mercedes-Benz 180 CL 2.0
Evolution, koks met. x vinterhjul,
radio-cd 69 656 km kr. 239 000

06 Mitsubishi Colt 1.5 1300
Vinterhjul, radio-cd
12 486 km kr. 185 000

98 Mitsubishi Galant 2.0 GLS
Sedan, aut., bil, a/v-hjul, radio,
hjelte 165 300 km kr. 79 000

97 Mitsubishi Galant 2.0 GLX
Stv. Crom, vinterhjul, radio
135 310 km kr. 109 000

98 Mitsubishi Galant 2.0 GLX
Stv. Hvk, radio, vinterhjul
158 922 km kr. 79 000

02 Fiat Stilo 1.6 Dynamic
S-d. Blå met., vinterhjul,
radio-cd, hjelte
79 097 km kr. 119 000

98 Mitsubishi Galant 2.5 V6
Stv. Sølv, vinterhjul, radio-cd
186 000 km kr. 129 000

04 Mitsubishi Grandis 2.4 CDI
Vare, sølv met., radio-cd, vinter-
hjul 42 600 km kr. 205 000

04 Alfa Romeo 147 1.6 TS
52 240 km kr. 179 000

01 Alfa Romeo 156 TS
97 560 km kr. 179 000

97 Mitsu. Galant GLS V6
186 000 km kr. 123 000

Flyttetilbud!

Vi bygger nytt i Østre Aker ved 62
- se våre gode bruktbiltilbud.

Åpent: Mandag-fredag 09.00-17.00
Lørdag 09.00-15.00, Søndag 10.00-14.00

Motor Forum
MOTOR FORUM AS OSLO
Østre Aker vei 70
Tlf. 23 05 30 00 | www.motorforum.no
E-post: info@motorforum.no

Langtidsvirkende og effektiv
ANTI – PERSPIRANT

STOP 24 virker hemmende på svettekjertlene
og reduserer svetteutsondringen

Fås på apotek som roll-on, spray og krem

A/S Den norske Eterfabrikk, Bøler
Tlf.: 22 78 26 00

Gamle ferdsels- veier ved Østen- sjøvannet

Tekst og foto: Leif-Dan Birkemoe

Vi vet lite om de gamle ferdsels-veienes alder, det må bli mye undring og fantasi om deres fremvekst gjennom tidene. Generelle forhold må derfor legges til grunn for våre funderinger, men visse sider av utviklingen må vi kunne tillate oss å fundere på. Tross alt har vi tydelige spor etter veifar som går langt tilbake i tid. Så lenge det har bodd mennesker ved Østensjøvannet må det ha vært veier der, det vil si hvis vi med en vei kan si at det er en fast trasé i et område, en trasé som mennesker har skapt ved ferdsel. Er veien fra middelalderen eller tidligere bruker man gjerne betegnelsen oldtidsvei.

De første menneskene ved vannet har trolig orientert seg etter faste punkter i landskapet, dvs. at traseene må ha gått langs vannet, over elver, bekker – alt etter terrengforholdene. Bryn må ha vært et av knutepunktene, her var det mulig å krysse Alna. Først som vadested, senere bro. Fra innerst i Oslofjorden kom man raskt opp til Ryen. For å krysse fra den ene til den andre siden av Østensjøvannet måtte man søke etter overgang i nord eller sør. I nord måtte Østensjøbekken krysses. I sør var det mer myrlendt slik at kryssing må ha funnet sted noe lenger sør enn der vannet slutter. I flomperioder var omveiene lenger. Båt kan selvsagt ha vært benyttet, da trolig i en uthult trestamme.

Funn av steinalderredskaper i området rundt Østensjøvannet viser at det har bodd mennesker her fra etableringen av jordbruket 3 – 4000 år f.Kr. Det førte til fastere bosetting, noe som også må ha resultert i et fastere kommunikasjons-system mellom blant annet boplasser og utmarksressurser. Det var neppe lang vei til utmarka, selv om jakt og fiske sikkert også ble veidet fjernt fra boplassen. Fra og med denne tidsperioden må vi kunne kalle kommunikasjonslinjene for veier,

Vinterveien mellom Oslo og Enebakk gikk over Østensjøvannet, Bogerud og fortsatte gjennom Østmarka.

dvs. stier eller gangveier. Første trekkdyr har trolig vært oksen, og det har vært dannet veier som i utseende ikke kan ha skilt seg særlig fra rideveiene. I løpet av bronsealderen (1800 f. Kr. – 500 f.Kr.) blir hesten husdyr og sannsynligvis er de eldste rideveiene langs vannet fra denne perioden.

Kompleksiteten i samfunnsstrukturen rundt Østensjøvannet har trolig vært begrenset i bronsealder og eldre jernalder slik at behovet for et fast veinett har vært deretter. Transport av tunge varer har ikke preget området, for eksempel er det ikke påvist jernutvinning eller steinbrudd som krevde bedre veier, selv om mye av den type transport ville funnet sted vinterstid.

I jernalderen (500 f. Kr. – 1000 e.Kr.) ble flere av gårdene vi i dag kjenner fra Østensjøområdet etablert, noe som må ha gitt grunnlag for et større kommunikasjonsbehov. Også flere

av gravfeltene i området er datert til jernalder. Sagaene beretter om reiser øst- og sørover, og i blant blir vi fortalt at de dro på våre veier.

Omkring år 1000 e.Kr. da Oslo vokste fram, må transportbehovet ha økt betraktelig. Mye av bygdas varer ble fraktet inn til byen, og varer som ble produsert i byen, samt importvarer ble fraktet ut til gårdene. Klostrene og deres avlsgårder er et eksempel som ga grunnlag for et transportbehov.

Tingstedet var i lang tid i området der Gamle Aker kirke ligger i dag, et sted som lenge også var kirkestedet i Akerbygda. Hit må det ha vært stadig trafikk. I de eldste lovene fra denne tida (Gulatings- og Frostatingsloven) er veiene nevnt, og i Magnus Lagabøters Landslov fra 1274 som delvis erstatter disse lovene fantes paragrafer om samferdsel. Blant annet ble veityper, veistandarder og vedlikeholdsansvar

beskrevet. Vedlikeholdet var, som gjennom alle tider, pålagt bøndene eller allmuen som naturalarbeid. Det som denne loven sa om veiene gjaldt i grove trekk fram til 1824, da vi fikk vår første egne veilov. Det var med hjemmel i denne loven at vi fikk såkalt rodelegging av en del veier, dvs. oppdeling av veistykker markert med rodestolper som fortalte om vedlikeholdsansvaret. Transporten gjennom hele middelalderen har i vårt område, som ellers i landet, foregått til fots eller til hest.

Den største trafikken må ha vært etter at oppgangssaga kom i drift, og planker og bord ble fraktet vinterveien fra Enebakk gjennom Østmarka til bordtomtene nede i byen. For Østensjøområdet del var dette en periode på om lag hundre år fra midt på 1700-tallet til Enebakkveien, slik vi kjenner den i dag, ble åpnet i 1865.

Veien gjennom Østmarka var svært naturlig, enten man skulle til Enebakk eller lenger øst. Diskusjonen om ny E18 fra Hobøl

Påviste ferdselsveier ved vannet

De påvisninger av oldtidsveier som er gjennomført viser at vi har to hovedtraseer gjennom bydelen, en på hver side av Østensjøvannet. Det er sannsynlig at disse traseene grovt sett har vært de samme gjennom alle tider. Den østlige traseen har flest veiminner, fordi denne veien rett og slett ble nedlagt da Østensjøveien ble ferdig bygget mot slutten av 1850-tallet. Det var først etter veiloven i 1851 at veibyggingen for alvor kom i gang i Aker.

Forfatteren Reidar Fønnebø har i flere årtier vært opptatt med å kartlegge gamle

Sørligste del av Valborgs vei var en del av den gamle sommerveien på østsiden av Østensjøvannet.

veier og veifar. Ikke minst har han nedlagt et stort arbeid med å påvise traseene i vårt område. Disse traseene er bl.a. beskrevet i hans bok *Oldtidsveier, slep og kongeveier* (Orion Forlag, Oslo 2004). I flere samtaler med Reidar Fønnebø har han utdypet sine synspunkter og teorier om veiene. Mye er fortsatt uklart, og det er nok å gripe fatt i for den som ønsker det. Det som imidlertid begrenser mulighetene for undersøkelser i felten er at det stykkevis skjer nedbygging av veitraseer. Asfaltering, gruslegging, nye boligfelt etc. er det mest vanlige.

Det som imidlertid lett skaper vanskeligheter og ofte fører til sammenblanding er at begge ferdselsveiene etappevis er forskjellig for sommer- og vintertrafikk. Over lengre strekk var disse sammenfallende eller gikk parallelt, mens det på andre strekk

gikk de atskilt. Sommerveien var typisk ridevei, mens det på vinterveien skulle være mulig med tungtransport, f.eks. bruk av slede. Froste myrer og vann ga gode transportforhold om vinteren, områder helt uegnet for transport om sommeren.

Hvilken vei som har hatt størst betydning er vanskelig å avgjøre fordi dette nok har vært noe varierende alt etter den tid vi snakker om. Men den vestlige veien, gamleveien til Enebakk, som også ble kalt Ryenbergveien før Enebakkveien fikk sitt endelige navn i 1866, var nok veien med størst betydning i historisk tid.

Ingen av veiene har vært «kongeveier», dvs. bygget eller utvidet som statens veier, og Kongen var staten. Nærmeste kongeveier var «Den Fredrikhaldske Kongevei» – også kalt «Den Kjøbenhavnske vei» (Ekebergveien som første del) som gikk sørover fra Christiania/Oslo og den «Strømske Kongevei» (Strømsveien) som gikk nordøstover. Disse hovedveiene har hatt betydelig trafikk, men med forbindelse til veiene ved Østensjøvannet.

Den vestlige sommerveien – rideveien

Den vestlige rideveien krysset Alna ved Kværner, fortsatte opp de bratte bakkene til Ryen og fulgte i grove trekk dagens Enebakkvei frem til Langerud. Veien fulgte så den lange ryggen i landskapet på vestsiden av Skullerudveien før den dreide vestover og kom ned til Ljanselva, eller Skullerudbekken, som den het tidligere. Langs traseen rett nord for Langerud sykehjem og parallelt med Skullerudveien er det påvist minst åtte gravhauger fra romersk jernalder, dvs. 0–400 e.Kr. På Mellomåsen rett sør for Ljanselva er det funnet rester etter en

Kartutsnittet viser veien fra Helsefyr fram til Bryn, videre opp mot Skøyen gård, ned mot Østensjøvannet forbi veiskillet til Oppsal, over Vassenga og sørover til Østensjø terrasse. Vi ser også gjennomgangsveien etter Helsefyr som alternativ rute til Skøyen. I kartets venstre kant ser vi et stykke av den vestre vei, senere Enebakkveien, fra Ryen og sørover. Kartutsnittet er gjengitt etter tillatelse fra Statens kartverk. Darre/Friis 1797.

gjennom Marka til Klemetsrud viser på mange måter samme tankegang.

sommer- og vintertrafikk. Over lengre strekk var disse sammenfallende eller gikk parallelt, mens det på andre strekk

bygddeborg, trolig fra folkevandrings-tiden (400–550 e.Kr.) Det forteller at området var sikret mot innfall av fiender i forhistorisk tid. Dette var forløperen til Enebakkveien.

Vinterveien gjennom Bjørnsenskogen er trolig eneste stedet i hele byen hvor man kan se hvordan denne type oldtidsvei lå i terrenget.

Den vestlige vinterveien

Vinterveien fulgte samme rute fra Kværner fram til forsenkningen i terrenget vest for Abildsø gård ved Smedbergbekken, omtrent i krysset Smedbergveien/Enebakkveien. Der tok vinterveien av og fulgte Langemosen sørover. Langemosen er nevnt i Sverres saga, da bøndene reiste seg mot kong Sverre i 1200. Sør for Lambertseterveien og øst for E6, i det som kalles Bjørnsenskogen, kan vi fortsatt se spor etter vinterveien. Fønnebø sier at dette antagelig er det eneste stedet i hele byen hvor man kan se hvordan disse vinterlige oldtidsveiene lå i terrenget. Vinterveien gikk så ned i Skulleruddumpa og fortsatte sørover parallelt med rideveien i retning Follo.

Den østlige sommerveien

Det er den østlige sommerveien som har flest veiminner, er den best bevarte og

Rodestolpe i Skøyenbakken, trolig satt opp i 1826. Steinen har tallet 15 hugd inn.

som vi i dag over flere strekk tydelig kan følge i terrenget. Som før nevnt skyldes nok det at bygdeveien nærmest over natten ble nedlagt på slutten av 1850-tallet og overlatt til seg selv, for så stedvis å fortsette som privat gårdsvei.

Om denne veien har vi en anførsel i veginndelingsprotokollen fra rodeinndelingen i 1826:

«Fra Hovedveien No 4 ved Etterstad om Brynd, Skøyen Broe og Gaarden Skøyen til Opsahl hvor Veien aftager til Østensjø ved Opsahl-Grinden, 5560 Alen.»

Mens den vestlige rute tok av fra Martestokker (Galgeberg) i retning Kværner fulgte man nå veien videre til Etterstad/Helsfyr. Der var det et veiskille. Nordøstover gikk den «*Almindelige Landevej*» (etter kart fra 1805–06) eller «*Strømske Kongevei*», mot Øyeren og videre østover. Vår vei gikk mot sørøst til Bryn gård og Bryn bro (trolig «*Skøyen Broe*»). Straks etter kryssingen av Alna gikk veien opp den bratte bakken til Skøyen gård. I Skøyenbakken står det i veikanten en rodestolpe med tallet 15 hugd inn, trolig fra rodeinndelingen i 1826.

Det som må nevnes er at før man kom til Bryn bro tok det av en sidevei som passerte Alna ved Tvedtebroen (Tvetenbroen, også navn på husmannsplass under Skøyen), altså nok en bro over Alna, omtrent der den gamle Tveten bro går i dag. Dette var en gjennomgangsvei til bl.a. Teisen gård før den gikk mot den «*Almindelige Landevej*» lenger nord. Teisen gård lå rett nord for veien. (Teisen og Skøyen har felles matrikkelgrense i nord). Her ble det i 1844 funnet en sølvskatt fra midten av 900-tallet med armringer, mynt og klippesølv (til sammen 514 g). Gårdene Teisen, Tveten, Bryn og Skøyen lå alle nær viktige veier i vikingtiden med jordveier som ga muligheter til stor velstand.

Gjennomgangsveien med en sidevei etter Tvetenbroen kan ha gitt en noe lettere oppstigning, før den kom inn på hovedveien ved Skøyen gård. Ved veimøtet (i Skøyenparken) ligger det en stor gravhaug og en mulig rest av den gamle traseen som svinger nedover i østlig retning. Reidar Fønnebø sier at mye taler for at nettopp denne leden kan ha vært hovedleden i forhistorisk tid. Skøyenbakken er bratt og i tidligere tider gikk trolig veien i et enda brattere lende. Det er derfor mye som taler for at man

Skøyen allé er nylig asfaltert fra nr. 25, til tross for fredning ifølge skilt.

ved visse situasjoner valgte den lengre, men lettere vei opp til Skøyen.

Fra Skøyen gård fortsetter veien rett sørover. På veistykket mot Søndre Skøyen er det funnet en arbeidsøks, flere tusen år gammel. En gravhaug ligger i hagen til Skøyen allé nr. 14. Ned mot Fugleliveien og Østensjø skole virker det første stykket av veien svært opprinnelig, men nedenfor Skøyen allé nr. 25 møter vi nylagt asfalt. Dekket ødelegger opplevelsen av oldtidsvei og er et eksempel på inngrep i et veiminne.

Opprinnelig har veien gått over tomte til Østensjø skole. Det er to alternative traseer for det neste veistykket. Enten har veien gått opp mot skrenten ved Skrabben (omtrent langs Skappels vei)

Oldtidsveien i forkant av Oppsal terrasse for grusing.

og fulgt fjellsiden fram til turveien ved Rønningbakken, eller så har veien gått ned mot vannet og i tilnærmet rett linje mot Rønningbakken. Reidar Fønnebø er klar på dette punkt og mener veien har fulgt fjellskrenten. Det nedre alternativ, trolig i en periode med større trafikk, taler for at veien gikk nærmere vannet. Det finnes flere argumenter for begge alternativer. Det ene behøver ikke utelukke det andre.

Et stykke opp i Rønningbakken må «*Opsahl-Grinden*» ha stått. Den dannet etter alt å dømme grensen mellom Skøyen og Oppsal gård. Her var det veidele med en vei som førte mot Oppsal gård. Vi følger hovedleden over

Tørrmur i Østensjø terrasse – et gammelt veiminne

Vassenga med tufter av husmannsplassen Bakken synlig ute på skrenten i vest, og videre i forkant av blokkene til Oppsal terrasse. For et par år siden ble det fylt på grus over et lengre stykke slik at hulveien ikke lenger er synlig. Også det et inngrep på et veiminne, spesielt for opplevelsen. Både her og i Skøyen allé er det lagt en duk under det nye veidekket som evt. kan fjernes dersom tiden er inne til arkeologisk granskning av veien.

Straks vi kommer over i Østensjø terrasse blir veien bredere og vi kan glede oss over et noenlunde intakt stykke av oldtidsveien. Det knytter seg en viss usikkerhet til hvor gamle tørrmurene er på dette strekket. Veien er bygget opp på enkelte steder for

asfalten. Veien svingte rundt Almedalen, ravnedalen med Ulsrubbekken, før den gikk inn på tunet på Nordre Østensjø og videre forbi Søndre Østensjø til veien krysset Bølerbekken. I veikanten på tunet på Nordre Østensjø står det en rodestolpe med innskriften «LN 251 52 Østensjø» hugd inn. Stolpen er flyttet hit fra funnstedet.

Øst for Bogerudmyra lå plassen Bølerbakken og over denne gikk sommerveien (rideveien) videre inn på tunet på Bogerud, før veien nådde Rustad gård. Her delte veien seg. En vei gikk fram til Skullerud gård før den fortsatte ned til Smeden, nord for Mellomåsen og fram til gården Dal for etterpå å gå sammen med veien som kom fra vestsiden av Østensjøvannet.

Den andre veien fra Rustad gikk via Rustadsaga videre gjennom Østmarka i retning Enebakk.

I forbindelse med Forvaltningsplan for Østensjøområde miljøpark, høringsutkast august 2006, er det foreslått omlegging av turveien på østsiden av Bogerudmyra.

Rodestolpe på Østensjø gård, flyttet hit fra funnstedet. Steinen har innskriften «LN 251 52 Østensjø» hugd inn.

å gi god nok veibane til slep, sleder og vogner. Trolig kan murene være bygd en gang mot slutten av 1700-tallet, men det har vært utført arbeid på veien etter det, sist i 1987 da veien raste ut.

Lenger sør i Østensjø terrasse er veien utslettet og når vi kommer ned på Østensjøveien må vi nok lete etter den under

Før endelig avgjørelse om ny trasé taes, må det gjennomføres arkeologiske registreringer. Dersom det blir avdekket at nytt traséforslag kommer i konflikt med den gamle ferdselsveien, skal turveialternativet vurderes på nytt i forhold til de krav Byantikvaren evt. setter til opparbeidelsen. I dette området er det altså, som ved flere steder, usikkerhet om nøyaktig hvor den

gamle ferdselsveien gikk. Dessuten kan man ikke se bort fra at det har funnet sted omlegginger.

Den østlige vinterveien

Vinterveien fulgte i hovedtrekk samme linje som sommerveien helt til Bryn bro. Veien fulgte Østensjøbekken sørover til nordenden av Østensjøvannet. Herfra var det fin vintervei til sørenden av vannet. Klopptjern, nå isolert ute på Bogerudmyra, ble passert før veien gikk opp hellinga til Bogerud og Stallerud. Her kan vi fortsatt se oppmuring av veien som er en del av turveien mot Rustadsaga. Et skilt forteller: «Plankeveien. Gammel vintervei Oslo – Enebakk».

Vinterveien gikk videre over Stallerudåsen og kom ned ved Nøkle vann der gården Bråten lå. Landkjenning fikk man ved Bremsrud. Fra Øgården gikk veien gjennom Østmarka til Enebakk.

Andre veifar

For helhetens skyld må det tydelige veifaret over Tallberget nevnes. Det er all grunn til å anta at dette faret er like gammelt som gravfeltet, dvs. oppstått en gang i jernalderen. Men hvordan denne kommunikasjonslinjen er knyttet opp mot de to hovedferdselsårene vi har beskrevet, er ukjent. Her må det bli mye spekulasjon, ikke minst om trafikken gårdene imellom.

Mindre veier vi med sikkerhet vet er utviklet i epoken med husmannsplasser er tråkk fra husmannsplassene til gårdene de jobbet på. Husmannsplassene lå vanligvis i kanten mot utmarka slik at det ga tydelige spor i terrenget, men da snakker vi om veifar oppstått på 1700-tallet.

Kryssende veier

Hovedveiene gjennom bygda gikk grovt sett i nord-sør retning, ikke så rart når topografien også har denne strøkretning. Vi har holdt oss til veier innen Østensjøområdet, men veier utenfor vårt område har selvsagt hatt innflytelse også på veinettet hos oss. Det ligger utenfor denne artikkelens tema å gå inn på disse veifarene, men det var f. eks. forbindelse til den «Fredrikhaldske Kongevei» vestover fra Abildsø til Ekeberg-området. På denne måten fikk vi flere veikryss med alt det innebar av trafikk og aktivitet. Et slikt kryss kan trolig ha dannet seg om vinteren på Østensjøvannet, omtrent i området utenfor Smedbergbekken, med vinterveier i flere retninger.

Den gamle plankeveien mellom Oslo og Enebakk er merket med skilt ved Bogerud.

Den gamle vinterveien mellom Oslo og Enebakk, her et veistykke på Bogerud.

Kilder/litteratur:

Reidar Fønnebo, Oldtidsveier, slep og kongeveier, Orion Forlag, Oslo 2004.

Anne Cathrine Nessmo, Vegen som kulturminne, registrering av gamle vegfar i Oslo, arbeidsrapport 1994, Statens vegvesen, Oslo.

Veiminne i Oslo, Statens vegvesen, Oslo (Oslo 2000)

Aker 1837–1937 Kommunens styre og forvaltning gjennom 100 år, Aker kommune, Oslo 1942

Rich. Benneche, Meddelelser om Aker Herred og dets kommunale forhold 1837–1887, Christiania 1893. Just Broch, Veier og veivesen i Norge. Fra de eldste tider til veiloven av 1851, Oslo 1937.

Med hest og doning, fra Norsk Folkemuseums samlinger, Bygdøy 1975.

Jo Sellæg, Sølv-Veien, Landets første kjørevei, Drammen 2002

Veidirektør A. Baalsrud, Det norske veivesens historie og organisasjon. Oversikt over veibyggingen. Oslo 1938?

Oslo Bys Historie, bind 1, Byen under Eikaberg. Fra byen oppkomst til 1536, av Arnved Nedkvitne og Per G. Norseng.

Norsk arkeologisk leksikon, Einar Østmo og Lotte Hedeager, Pax Forlag AS, Oslo 2005

Jernalderen i Norge, Bergljot Solberg, Gyldendal Akademisk Forlag, Oslo 2000

Østmarka fra A til Å, Even Saugstad, Frie Fuglers Forlag, Oslo 2000.

Akershus fylkes veghistorie, en oversikt over vegvesenets utvikling i fylket fra begynnelsen av middelalderen fram til 1948, ved ingeniør J. Gjærum, Oslo 1954.

H.O. Christophersen, Fra allfarvei og kongevei. Glimt fra gamle dagers vandre- og reiseliv. Grøndahl og Søns Forlag, Oslo 1973.

Gamle veger og vegfar. Bruk – vern – vedlikehold. DN-håndbok 5. Direktoratet for naturforvaltning 1994.

H.O. Christophersen. På gamle veier og nye stier i Oslomarka. Gyldendal Norsk Forlag A/S, Oslo 1972.

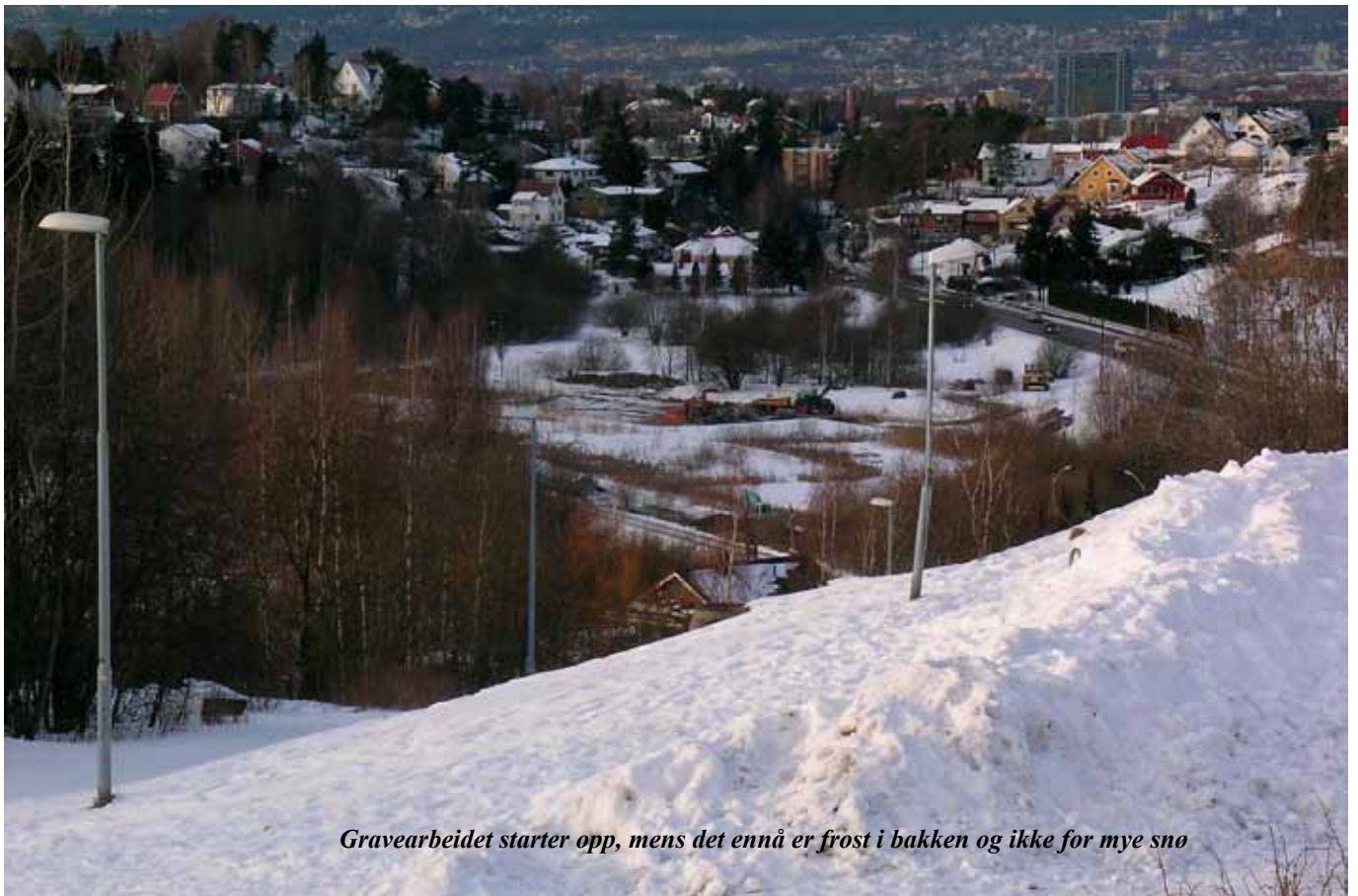
Bryn. Historisk utvikling. Kulturminneregistrering ved Heidi-Kathrin Osland og Anette Mehren Olsen, Byantikvaren i Oslo, 1993.

Forvaltningsplan for Østensjøområdet miljøpark, høringsutkast august 2006, Friluftsetaten.

Sothøna nr. 6/1993 side 27: Ti steinøkser. Fra steinalderen ved Østensjøvannet, Einar Østmo

Sothøna nr. 11/1995 artikkel nr 1 side 24 og 12/1996 artikkel nr. 2 side 8: Vinter- og sommerveien gjennom Østmarka, Reidar Fønnebo.

Sothøna nr. 25/2003 side 28: Karl 12.s hule og Anna Colbjørnsdatter, Leif-Dan Birkemoe

Gravearbeidet starter opp, mens det ennå er frost i bakken og ikke for mye snø

Vadedammen restaurert i vinter

Tekst og foto: Audun Brekke Skrindo

Vadedammen var i ferd med å gro helt igjen 10 år etter at den ble opprettet. Vinteren 2007 ble den sentrale delen av Vadedammen restaurert til områder som skulle være mer innbydende for flere fuglearter tilknyttet vann og grunne dammer.

Den trekantede dammen rett nord for Østensjøvannet ble altså bygget som et samarbeide mellom Østensjøvannets Venner (ØVV) og Norsk Ornitologisk Forening etter at de sammen ble tildelt Finsefondets pris i 1995.

Dammen er, sett fra luften, formet nesten som en liksidet trekant der den ene veggen ligger omtrent øst-vest og spissen mot nord peker litt nordøst mot Østensjø skole. Dammen fikk en T-formet øy midt i som skulle vise seg å dominere litt for mye ettersom årene gikk.

Takrør og dunkjevle vokser fort når de først får etablert gode bestander. Begge liker grunt ferskvann. Når vannet blir stående stille i grunne vikar og tjern gror arealene fort igjen. Den liker grunne vikar i ferskvannstjern og kan dominere totalt når vegetasjonen får utvikle seg. Takrør utvikler kraftige jordstengler, og er vanskelig å bekjempe uten å ta veldig sterkt i.

Inngrepene som ble gjort i 2007 kan vi kategorisere som kraftige inngrep og det

var litt av poenget med restaureringen. Friluftsetaten og ØVV satte seg ned allerede i 2005 og planla den nye dammen. Vinteren og mangel på frost i bakken gjorde det umulig å kjøre store graveredskap utpå de leirholdige områdene.

Hva med vernet?

Vadedammen skal jo være en beskyttelse for organismer. Hvordan rimer det med det som har skjedd dammen?

Tverrsnittet av den nye bunnprofilen graves ut med nennsom hånd på spakene i gravemaskinen

Graverne som arbeidet i vadedammen hadde noen fine timer og dager.

Jo da må vi se på hva vi vil at Østensjø-området Miljøpark skal fungere som; et naturområde der så mange arter som mulig skal få tilgang på habitater til å gjennomføre sin livssyklus. På den måten er det viktig å restaurere så mange som mulig av de naturområdene som miljøparken har eller har hatt. På den måten opprettholdes variasjonen i naturtypene. Det er dette som gjør at så mange arter og organismegrupper har forekommet på et så lite areal og i tillegg midt i byen.

Dammen er restaurert kun midt på (nord-sør). På den måten er det biologiske mangfoldet bevart. Alle forekomster av arter og organismer som gravingen og masseforflytningene ikke har utradert har nå mulighet til å spre seg på nytt. Ved å spare på såpass mye av dammens natur begrenser man ødeleggelsene mest mulig. Planen nå er at de delene av dammen som ikke ble berørt skal utsettes for den samme behandlingen om kanskje 5–10 år.

Etter de klassiske innledende runder med planlegging, anbud på hvem som skal utføre jobben og befaringer i terrenget satte gravemaskinen grabben i jorda 19. januar i 2007. Da var det gått frost i bakken, slik at tunge maskiner kunne kjøre utpå den leirete jorda, men samtidig var det så lite snø at det var lett for ingeniørene å se overflaten på bakken. På den måten kunne

det ikke bli mer optimalt for de som skulle lage den nye vadedammen.

Arbeidet gikk forholdsvis raskt og de ble ferdig med grovarbeidet i løpet av ca 3 uker. Alle som passerte kunne dag for dag se hvordan bunnen av dammen fikk nye profiler. Spesielt spennende var det å se at skråbakkene fra land og ut mot de dypere områdene tok form og hvordan den midtre øya omsider ble til tre øyer med grunne områder i mellom. På den

måten har vi laget det vi tror kan være attraktivt for både amfibier om våren og vadefugler på høsten.

Vannstanden i vadedammen forandrer seg. Slik ville den også gjort naturlig hvis den lå for eksempel i bunnen av en bekk som kom ut fra Østmarka. Hovedregelen vil være å jobbe for en høy vannstand på våren og en litt lavere vannstand på høsten.

Etter gravearbeidene er utført starter arbeidet med å oppdatere informasjonen til publikum

5 på stien – hva folket mener om restaureringen av Vadedammen

Tekst og foto: Audun Brekke Skrindo

Mandag 19. mars var en litt hustrig dag med frisk vind og småkaldt selv om det var sol fra klar himmel. Vi spurte 6 tilfeldig forbipasserende oppe ved Vadedammen i nord hva de syntes om restaureringsarbeidet som ble utført der i løpet av januar.

1) Turid Holstad

Jeg synes det er flott at de lysner opp litt. Det var jo blitt riktig så gjengrodd i denne dammen. Jeg bor på Tveita og kommer forbi dammen uansett om jeg går hjemmefra eller tar bilen hit for å starte rundturen i sørenden av vannet. Selv om kanskje ikke alle inngrep som gjøres har i området er like vellykkede så synes jeg dette var et

godt tiltak. Det var jo så gjengrodd og det var godt å få lysnet opp litt.

2) Lorang Alfredsen

Jeg går her hver dag, og blir på den måten kjent i området. Hvis det først er bestemt at det skal være en andedam her i nordenden så er det bra at det blir gjort en innsats for å hold den vedlike. Bare tenk på at det kunne ha vært en parkeringsplass. Det er mye bedre slik vi har det nå enn alle de dårlige alternativene som finnes.

3) Helmuth Hanson

Ja, jeg leste om dette i avisen. Dette er bra! Jeg er blant de som forer mye små fugl i området. Det er fint at det tas grep som skal favne om hele fuglefaunaen, ikke bare de som spiser brødsmler.

4) Per Magne Kvelland

Jeg synes ikke vollene rundt har blitt for høye. Jeg liker det bedre enn slik det var for bare få år siden. Og ikke glem at det for 20–25 år siden var grodd igjen helt igjen i denne delen. Faktisk så er jo alle stiene og hele området i en bedre forfatning enn før. Det gjøres mye bra i området. Jeg gjetter på at området kanskje hadde hatt det enda bedre om det ikke hadde vært benyttet som snødeponi tidligere.

Jeg går jo her ofte, men tenkte faktisk ikke så mye på det før du stopper meg her og nå.

5) Astri Berg og Reidun Alfredsen

Vollen rundt er kanskje litt høy. Men det viktigste vi har å si om den, når den er så fersk; den skal vel bli grønn engang? Vi skulle sett at den gikk litt planere. Det har noen med utsikten til området å gjøre.

Lengre håndløper

Tekst og foto: Leif-Dan Birkemoe

I desember 2006 fortsatte det arbeid som ble startet høsten 2005 med å bygge en håndløper i den bratte bakken opp til Manglerud skole. Nå var det tid for å fortsette utbyggingen. Denne gang var det bakken langs Slåtteeenga som fikk sitt rekkverk plassert inn mot Tallberget.

Det har lenge vært et ønske om såkalt universell tilrettelegging av turveien. De bratte bakkene er et vanskelig strekk for bevegelseshemmede, helst burde veien gått i slyng. Det er en kostbar løsning samtidig som det ville være et stort inngrep i landskapet. For å bøte noe på fremkommeligheten på de bratteste veistykkene har Friluftsetaten montert det som heter håndløper, et sammenhengende gelender som man kan støtte seg til. Det viser seg at håndløperen brukes både sommer og vinter. Altså et nyttig hjelpemiddel!

Super skøyteis i romjula 2006

Tekst og foto: Audun Brekke Skrindo

Vi går tilbake til julaften 2006. Juleribba hadde ikke sunket godt i magen før de første menneskene viste seg på skøyter på Østensjøvannet. Isen var nok gjennom et par milde perioder hvor den ble mindre sikker, men i forkant av julen hadde det frosset på over tid. Derfor var isen svært god og ikke minst glatt nok for skøytegang.

I mangel av snø var det mange som fant fram skøytene og midt på dagen i hele romjulen fikk vannet besøk av tildels store folkemengder. Det er få saker som kommer til å få så mye oppmerksomhet som global og lokal temperatur, miljøsaken i tiden som kommer. Det er med glede vi konstaterer at isen holdt til alle som ville på skøyter i romjula 2006.

Den nordlige enden av Østensjøvannet, romjulen 2006

Slått av takrør

Tekst og foto: Leif-Dan Birkemoe

I forbindelse med skjøtselstiltakene i Vadedammen i januar 2007 gjorde pensjonistgruppen i Østensjøvannets Venner en innsats med å slå takrør. Med ryddesag utlånt fra Fylkesmannens miljøavdeling ble takrør på en effektiv måte kappet ned. På frossen mark gikk det forholdsvis raskt å slå et stort felt. Takrøret ble samlet i bunter og senere fraktet ut på noen av de nylig oppbygde øyene lenger sør i vannet. Dette materialet egner seg meget godt som topplag slik at fuglene har et godt reirunderlag når våren og hekkesesongen starter.

En bunt takrør bringes ut til oppsamlingsplassen av Finn Tschudi

Kappingen ble fagmessig utført av Johan Mollatt

Erosjon – en stor utfordring

Tekst: Leif-Dan Birkemoe
Foto: Tove H. Andersen

Erosjon av breddene er et voksende problem langs vannet selv om mye er gjort for å stoppe utglidning av jordmasser. Her i sør ved gangbroen har det stadig glidd ut jord til tross for at det er gjort store anstrengelser med å rehabilitere bredden ved å legge på ny jord og gressmatter. Høsten 2006 fant Friluftsetaten det nødvendig å gripe inn

med litt tyngre materiale. En steinsetting ble bygget i et forsøk på å hindre jorden i å gli ut og dermed sikre at gangbroen holdt seg på plass. En flom kunne i verste fall revet broen løs. Om dette er en varig løsning vil tiden vise.

I desember 2006 ble det bygget en steinmur ved gangbroen i sør for å hindre utglidning av jord.

På trykk

Tekst og foto: Leif-Dan Birkemoe

Prosjekt SkoleGård på Abildsø gård har fått sitt eget interne blad som de kort og godt kaller «På Trykk».

Bladet rapporterer i sitt første nummer om virksomheten på gården i vinter, spesielt fra elevenes SkoleGård. Vi leser at produksjonen er i gang – Vi er i rute og i full gang med å dekke bestillingene til våre kunder, kan prosjektleder Audun Jensen fortelle. Mange hadde trodd at det ville ta tid før gårdsbutikken ville starte salg, men allerede nå er produktene fra SkoleGård å få tak i på markedet, kan vi lese.

Ikke mange kan stille med eget produksjonssystem for ved, men for elevene på SkoleGård er det en helt naturlig sak å sko og kjøre hest for å skaffe brensel. I samarbeid med Friluftsetaten rydder elevene området rundt Østensjøvannet for overflødige trær, som fraktes tilbake til gården hvor de kappes og stables i sekker. Disse blir i sin tur solgt til naboer, familie og lærere får vi vite. Det er hesten Lukas som i vinter har trukket lassene med stokker. Gruppa som er aktive med ved til brensel kaller seg for Miljødesign-gruppa og de er nøye med å sortere veden, kun en tresort i samme sekk!

Bladet forteller også om en brutal virkelighet på gården. Vi tillater oss å sakse denne omtale av hanen som måtte bote med livet:

Æresmedlem Finn

Tekst: Eirik Wærner

Foto: Audun Brekke Skrindo og Paul Fekjær

Finn Arnt Gulbrandsen ble på årsmøtet i Østensjøvannets Venner i år tildelt foreningens første æresmedlemsskap.

Det var et samstemt styre som foreslo dette for årsmøtet, og det ble (selvfølgelig) tatt til følge.

Er det noen som fortjener en slik utmerkelse, er det Finn. Han var en av initiativtakerne til å starte foreningen, og han har sittet i styret helt siden starten. Han var styreleder i perioden 1993 – 2000. Han har vært den stabile arbeidskraften i foreningen, og tatt på seg de oppgaver som var nødvendige for å få foreningen til å fungere. Finn har vært et arbeidsjern av de sjeldne, og han har således vært en «gavepakke» for foreningen. Uten Finns utrettelige innsats ville mangt vært annerledes både i foreningen og rundt selv Østensjøvannet.

Jeg skal forsøke å gi noen eksempler på hva Finn har syslet med i foreningen, men det er viktig å være klar over at dette ikke er noe fullstendig oversikt over hva denne mannen har gjort, kun noen smakebiter: Finn var aktivt med da vi klarte å avvise planene om gravlund på Abildsø gård. Finn var også sentralt med da foreningen noen år senere klarte å stoppe Selvaagsbyggs planer om å bygge blokker på Abildsøjordene, og forhandlingene som førte til at

Finn Gulbrandsen slik han liker seg best - med utsikt til Østensjøvannet

Finn mottar utnevnelsen som æresmedlem på årsmøtet 28.03.2007.

Selvaag solgte Abildsø gård til Stiftelsen som har overtatt gården.

Finn har selv sagt også vært aktivt med i arbeidet som førte til at først selve Østensjøvannet og senere Abildsø og Østensjø gårder ble fredet etter hhv. naturvern- og kulturminnvernloven. Han har også deltatt i utallige møter om reguleringsplanen for Østensjøområdet Miljøpark. Det forundrer vel heller ingen at han også har arbeidet hardt og intenst for å få laget skjøtelsesplanen for Østensjøvannet? Han har til og med vært på studieturer til Danmark og Sverige i denne anledning. Som pedagog har han også benyttet sin kompetanse til å lage et undervisningsopplegg for vannet, som brukes av svært mange skoler i dag. Foreningen (og sikkert også fuglene) er svært takknemlig for den innsatsen Finn har lagt for dagen. Vi håper å trekke veksler på ham også i årene framover!

Fuglerapporten 2006

Tekst.: Audun Brekke Skrindo

136 arter ble sett ved vannet i løpet av 2006. Nok et godt år i fugleregistreringens tegn.

Takket være iherdig innsats fra mange ornitologer ble det også i år registrert godt gjennom året. Noen observasjoner fortjener litt ekstra omtale.

Storskarvene fortsetter å besøke vannet på fastere basis enn tidligere. Flokken på 200 individer var ikke nedom vannet, men trakk over. Maksimum antall fugler som oppholdt seg her på en og samme dag var 5.

De store brunnakkeflokkene fra tidligere ser ut til å være nede i en bølgedal. Bare ett individ ble sett. Gledelig er det likevel at hele 10 andearter fant veien til Østensjøvannet.

Rovfuglene er en fuglegruppe som krever høy registreringsintensitet for å bli oppdaget. De siste årene har mange vært ute med kikkert som har gitt gode lister med rovfugl. Likevel gleder vi oss mest over den lokal spurvehauken som antagelig hekker rett i nærheten av miljøparken.

Byduene fortsetter å ligge på mellom 20 og 60 i snitt, og over 150 var en enkelthendelse på høsten.

At kattugla fortsatt synger på Tallberget er svært gledelig. Vi nevner også at spurveugle ble sett jaktende rett nord for miljøparken.

Blant spurvefuglene er det omtrent som før. Østensjøvannet lå i år ikke i trekkagata til de store horder, der det for kort tid siden ble sett femsifrede antall finker.

Det ble observert hele 10 hagesangere og det er høyt antall. Rosenfink er svært overraskende og gledelig. Håper det ikke var en engangsforeteelse. Et annet høydepunkt er lappspurven som ikke er sett siden 2002.

Takk til alle som har sendt inn lister med observasjoner. Hvis du har noen nye observasjoner, gamle eller nye, send dem til naturtips@ostensjovannet.no.
BLA OM!!!!

Fugleart	Vitenskapelig navn	Første/siste observasjon	Maksantall
<i>Horndykker</i>	<i>Podiceps auritus</i>	10.05 10.05	1
<i>Dvergdykker</i>	<i>Tachybaptus ruficollis</i>	19.02 19.02	1
<i>Toppdykker</i>	<i>Podiceps cristatus</i>	17.04 11.12	54
<i>Storskarv</i>	<i>Phalacrocorax carbo</i>	10.04 30.10	200
<i>Gråhegre</i>	<i>Ardea cinerea</i>	03.01 22.09	2
<i>Knoppsvane</i>	<i>Cygnus olor</i>	01.04 04.10	7
<i>Sangsvane</i>	<i>Cygnus cygnus</i>	23.03 21.04	11
<i>Snøgås</i>	<i>Chen caerulescens</i>	20.04 04.10	3
<i>Tundragås</i>	<i>Anser albifrons</i>	17.04 17.04	1
<i>Kortnebbgås</i>	<i>Anser brachyrhynchus</i>	09.04 21.04	700
<i>Grågås</i>	<i>Anser anser</i>	01.01 31.12	586
<i>Kanadagås</i>	<i>Branta canadensis</i>	01.01 31.12	87
<i>Hvitkinngås</i>	<i>Branta leucopsis</i>	01.01 31.12	320
<i>Stokkand</i>	<i>Anas platyrhynchos</i>	01.01 31.12	523
<i>Stjertand</i>	<i>Anas acuta</i>	13.04 13.04	1
<i>Brunnakke</i>	<i>Anas penelope</i>	30.04 22.09	2
<i>Krikkand</i>	<i>Anas crecca</i>	16.04 24.09	40
<i>Knekkand</i>	<i>Anas querquedula</i>	06.05 07.05	3
<i>Taffeland</i>	<i>Aythya ferina</i>	02.05 02.05	1
<i>Bergand</i>	<i>Aythya marila</i>	26.09 26.09	1
<i>Toppand</i>	<i>Aythya fuligula</i>	03.01 17.12	80
<i>Kvinand</i>	<i>Bucephala clangula</i>	23.03 11.12	35
<i>Laksand</i>	<i>Mergus merganser</i>	05.04 11.12	37
<i>Fiskeørn</i>	<i>Pandion haliaetus</i>	27.04 07.05	1
<i>Sivhauk</i>	<i>Circus aeruginosus</i>	07.05 07.05	1
<i>Fjellvåk</i>	<i>Buteo lagopus</i>	30.04 30.04	1
<i>Musvåk</i>	<i>Buteo buteo</i>	31.03 01.05	1
<i>Spurvehauk</i>	<i>Accipiter nisus</i>	01.01 24.12	3
<i>Hønehauk</i>	<i>Accipiter gentilis</i>	01.01 27.12	1
<i>Tårnfalk</i>	<i>Falco tinnunculus</i>	07.05 07.05	1
<i>Vandrefalk</i>	<i>Falco peregrinus</i>	08.03 05.09	1
<i>Dvergfalk</i>	<i>Falco columbarius</i>	04.05 04.05	1
<i>Sivhøne</i>	<i>Gallinula chloropus</i>	06.01 11.11	15
<i>Sothøne</i>	<i>Fulica atra</i>	01.01 31.12	72
<i>Trane</i>	<i>Grus grus</i>	04.04 15.04	15
<i>Tjeld</i>	<i>Haematopus ostralegus</i>	10.05 10.05	4
<i>Dverglo</i>	<i>Charadrius dubius</i>	07.05 07.05	2
<i>Vipe</i>	<i>Vanellus vanellus</i>	25.03 10.05	7
<i>Myrsnipe</i>	<i>Calidris alpina</i>	16.09 16.09	1
<i>Grønnstilk</i>	<i>Tringa glareola</i>	07.05 14.05	1
<i>Skogsnipe</i>	<i>Tringa ochropus</i>	15.04 14.08	15
<i>Strandsnipe</i>	<i>Actitis hypoleucos</i>	28.04 21.08	9
<i>Rødstilk</i>	<i>Tringa totanus</i>	06.05 17.05	1
<i>Gluttsnipe</i>	<i>Tringa nebularia</i>	30.04 11.05	16
<i>Storspove</i>	<i>Numenius arquata</i>	04.04 17.04	4

Fugleart	Vitenskapelig navn	Første/siste observasjon	Maksantall
<i>Rugde</i>	<i>Scolopax rusticola</i>	01.04 02.04	1
<i>Enkeltebekkasin</i>	<i>Gallinago gallinago</i>	30.04 24.09	7
<i>Brushane</i>	<i>Philomachus pugnax</i>	07.05 07.05	3
<i>Hettemåke</i>	<i>Larus ridibundus</i>	30.03 11.11	1300
<i>Fiskemåke</i>	<i>Larus canus</i>	21.01 11.11	80
<i>Gråmåke</i>	<i>Larus argentatus</i>	01.01 31.12	450
<i>Sildemåke</i>	<i>Larus fuscus</i>	30.03 24.09	57
<i>Svartbak</i>	<i>Larus marinus</i>	07.03 23.04	1
<i>Makrellterne</i>	<i>Sterna hirundo</i>	10.05 01.08	15
<i>Bydue</i>	<i>Columba livia</i>	01.01 31.12	157
<i>Skogdue</i>	<i>Columba oenas</i>	10.04 17.05	1
<i>Ringdue</i>	<i>Columba palumbus</i>	23.03 04.10	209
<i>Kattugle</i>	<i>Strix aluco</i>	27.03 09.04	1
<i>Spurveugle</i>	<i>Glaucidium passerinum</i>	22.02 22.02	1
<i>Tårnseiler</i>	<i>Apus apus</i>	07.05 21.08	65
<i>Svartspett</i>	<i>Dryocopus martius</i>	01.04 18.12	1
<i>Grønnspekk</i>	<i>Picus viridis</i>	28.03 24.09	2
<i>Flaggspekk</i>	<i>Dendrocopos major</i>	01.01 31.12	5
<i>Dvergspett</i>	<i>Dendrocopos minor</i>	01.04 17.04	1
<i>Sanglerke</i>	<i>Alauda arvensis</i>	30.03 23.09	25
<i>Sandsvale</i>	<i>Riparia riparia</i>	30.04 21.08	40
<i>Låvesvale</i>	<i>Hirundo rustica</i>	30.04 22.09	200
<i>Taksvale</i>	<i>Delichon urbicum</i>	01.05 14.09	80
<i>Heipiplerke</i>	<i>Anthus pratensis</i>	11.04 26.09	1200

Fugleart	Vitenskapelig navn	Første/siste observasjon	Maksantall
<i>Trepiplerke</i>	<i>Anthus trivialis</i>	28.04 23.09	2
<i>Linerle</i>	<i>Motacilla alba</i>	04.04 27.09	300
<i>Gulerle</i>	<i>Motacilla flava</i>	17.04 21.08	20
<i>Vintererle</i>	<i>Motacilla cinerea</i>	30.03 20.12	3
<i>Gjerdessmette</i>	<i>Troglodytes troglodytes</i>	01.01 04.10	5
<i>Fossekal</i>	<i>Cinclus cinclus</i>	01.01 14.05	2
<i>Sidensvans</i>	<i>Bombycilla garrulus</i>	01.01 12.02	8
<i>Jernspurv</i>	<i>Prunella modularis</i>	14.04 03.05	1
<i>Rødstrupe</i>	<i>Erithacus rubecula</i>	01.01 04.10	25
<i>Rødstjert</i>	<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	03.05 03.05	1
<i>Steinskvett</i>	<i>Oenanthe oenanthe</i>	18.04 20.05	10
<i>Buskskvett</i>	<i>Saxicola rubetra</i>	27.04 14.09	6
<i>Måltrost</i>	<i>Turdus philomelos</i>	10.04 24.09	10
<i>Rødvingetrost</i>	<i>Turdus iliacus</i>	03.04 26.09	150
<i>Duetrost</i>	<i>Turdus viscivorus</i>	10.04 22.04	3
<i>Gråtrost</i>	<i>Turdus pilaris</i>	01.01 04.10	1500
<i>Svarttrost</i>	<i>Turdus merula</i>	01.01 31.12	26
<i>Ringtrost</i>	<i>Turdus torquatus</i>	19.04 23.04	4
<i>Hagesanger</i>	<i>Sylvia borin</i>	13.05 15.07	10
<i>Munk</i>	<i>Sylvia atricapilla</i>	01.05 26.09	13
<i>Møller</i>	<i>Sylvia curruca</i>	05.05 11.06	1
<i>Tornsanger</i>	<i>Sylvia communis</i>	07.05 04.08	8

Myrsanger har gjestet Østensjøområdet miljøpark omtrent årvisst de siste årene. Nesten samtlige har sunget noen hundre meter nord for utløpet av Bølerbekken. Bildet er digitalt behandlet av redaksjonen.

Fugleart	Vitenskapelig navn	Første/siste observasjon	Maksantall
<i>Myrsanger</i>	<i>Acrocephalus palustris</i>	27.05 20.06	3
<i>Sivsanger</i>	<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	11.06 11.06	1
<i>Rørsanger</i>	<i>Acrocephalus scirpaceus</i>	05.05 12.08	14
<i>Gulsanger</i>	<i>Hippolais icterina</i>	07.05 24.05	2
<i>Løvsanger</i>	<i>Phylloscopus trochilus</i>	25.04 04.10	100
<i>Bøksanger</i>	<i>Phylloscopus sibilatrix</i>	30.04 11.06	5
<i>Gransanger</i>	<i>Phylloscopus collybita</i>	17.04 24.09	7
<i>Fuglekonge</i>	<i>Regulus regulus</i>	01.01 04.10	5
<i>Gråfluesnapper</i>	<i>Muscicapa striata</i>	13.05 29.05	5
<i>Svarthvit Fluesnapper</i>	<i>Ficedula hypoleuca</i>	28.04 11.06	1
<i>Kjøttmeis</i>	<i>Parus major</i>	01.01 31.12	50
<i>Svartmeis</i>	<i>Parus ater</i>	22.02 24.09	3
<i>Blåmeis</i>	<i>Parus caeruleus</i>	01.01 31.12	40
<i>Stjertmeis</i>	<i>Aegithalos caudatus</i>	21.03 26.12	6
<i>Spettmeis</i>	<i>Sitta europaea</i>	01.01 09.12	10
<i>Trekryper</i>	<i>Certhia familiaris</i>	01.01 29.05	3
<i>Tornskate</i>	<i>Lanius collurio</i>	20.05 15.08	1
<i>Varsler</i>	<i>Lanius excubitor</i>	14.04 01.05	1
<i>Skjære</i>	<i>Pica pica</i>	01.01 31.12	120
<i>Nøtteskrike</i>	<i>Garrulus glandarius</i>	07.05 07.10	4
<i>Lavskrike</i>	<i>Perisoreus infaustus</i>	27.09 27.09	1
<i>Nøttekråke</i>	<i>Nucifraga caryocatactes</i>	17.03 04.10	5
<i>Kaie</i>	<i>Corvus monedula</i>	01.01 24.12	10
<i>Kråke</i>	<i>Corvus cornix</i>	01.01 31.12	196
<i>Svartkråke</i>	<i>Corvus corone</i>	10.05 10.05	1
<i>Ravn</i>	<i>Corvus corax</i>	26.02 15.04	1
<i>Stær</i>	<i>Sturnus vulgaris</i>	30.03 24.09	2000
<i>Gråspurv</i>	<i>Passer domesticus</i>	01.01 31.12	30
<i>Pilfink</i>	<i>Passer montanus</i>	01.01 31.12	150
<i>Bokfink</i>	<i>Fringilla coelebs</i>	07.01 04.10	550
<i>Bjørkefink</i>	<i>Fringilla montifringilla</i>	05.01 26.09	325
<i>Tornirisk</i>	<i>Carduelis cannabina</i>	11.04 18.04	2
<i>Bergirisk</i>	<i>Carduelis flavirostris</i>	17.04 30.04	3
<i>Gråsisik</i>	<i>Carduelis flammea</i>	01.01 31.12	50
<i>Stillits</i>	<i>Carduelis carduelis</i>	01.01 04.10	29
<i>Grønnfink</i>	<i>Carduelis chloris</i>	01.01 31.12	470
<i>Grønnsisik</i>	<i>Carduelis spinus</i>	01.01 31.12	500
<i>Dompap</i>	<i>Pyrrhula pyrrhula</i>	01.01 17.12	15
<i>Kjernebiter</i>	<i>Coccothraustes coccothraustes</i>	01.01 04.04	5
<i>Grankorsnebb</i>	<i>Loxia curvirostra</i>	01.01 14.04	4
<i>Rosenfink</i>	<i>Carpodacus erythrinus</i>	02.06 02.06	1
<i>Sivspurv</i>	<i>Emberiza schoeniclus</i>	01.04 26.09	40
<i>Snøspurv</i>	<i>Plectrophenax nivalis</i>	30.03 11.04	3
<i>Lappspurv</i>	<i>Calcarius lapponicus</i>	28.04 28.04	1
<i>Gulspurv</i>	<i>Emberiza citrinella</i>	01.01 31.12	9

Naturinformasjon i et rom under brua i sørenden - ?

Tekst og foto: Finn Arnt Gulbrandsen
Skisser: Stein Høglund

«Ytterst gäller det att vi tillägnar oss och våra barn, den nya generationen, en spirande insikt om alla organismers beroende av varandra och därmed en realistisk uppfattning om människans roll i tillvaron. [...] Med den inställningen går människan inte längre ut i naturen, hon går in i den.»
Lennart Rådström: «In i naturen» (1977)

Hvordan skal man få dette til?

I Sverige har man over 40 naturinformasjonssentre, såkalte «Naturum», ved ulike viktige naturområder. De tilsvarer såkalte «visitor centers» som en snakker om i internasjonal sammenheng. Navnet Naturum eies av det svenske Naturvårdsverket (Miljøverndepartementet). Sentrene skal beskrive, forklare og gi forståelse for naturen spesielt og områdets verdi spesielt. Det skal inspirere og bidra til flere besøk og nærkontakt med naturen. Idéen er også å fortelle publikum om områdets natur-, kultur- og opplevelsesverdier og om hvordan menneskene har påvirket landskapet. Til Naturumet hører utstillinger innendørs og naturveiledning ute i terrenget. I Sverige er sentrene betjent av velutdannet personale (biologer e.l.), har lange åpningstider og det er gratis adgang. Målgruppen er allmennheten uten spesielle forkunnskaper. Målet er å informere om sammenhengen i naturen.

Skal Oslo ha et slikt senter, bør det ligge ved Østensjøvannet. Det biologiske mangfoldet er fortsatt meget høyt. Besøksfrekvensen er stor alle ukens dager og en rekke Oslo-skoler og barnehager benytter området i undervisningen. Området er et meget godt eksempel på menneskelig inngripen i naturen, på godt og vondt, som man kan høste mye lærdom av.

Et ypperlig sted å presentere tankene som er formulert i artikkelens ingress.

Dersom Østensjøområdet miljøpark skal ha et slikt senter, er det viktig å få plassert det på en slik måte at det bidrar til

- å skjerme fuglelivet for forstyrrelser i en større sammenheng
- å bedre estetikken i området
- å gjøre inngangsporten mer attraktiv
- å skaffe allmennheten et infosenter som forteller om områdets unike verneverdier, utvikling og historie
- å skaffe allmennheten gode utsiktspunkter over vannet både innenfra informasjonssenteret og utenfra
- å skaffe området moderne toaletter
- å få et serveringssted i området

Etter et besøk i Getterön naturreservat i Varberg falt brikkene på plass. Miljøparkens styggeste område ble foreslått til et slikt informasjonssenter - under brua i Østensjøvannets sydende. Hvis tankene blir realisert, vil man kunne sitte inne i et glasshus og se ut over Østensjøvannets søndre del. Rommet under brua vil ha god plass til utstillinger som forteller om området. Ved å trekke bygningen noe mot nord, vil en kunne få til en utsiktsplass på toppen med inngang fra fortauet.

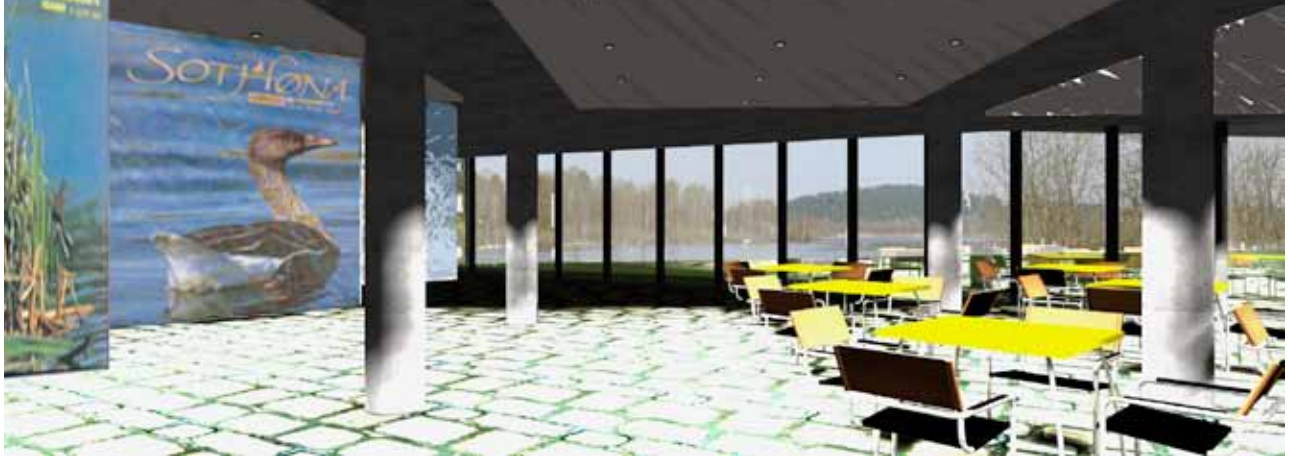
Plasseringen må sees i sammenheng med de grepene forvaltningsplanen legger opp til.

Østensjøvannets Venner fikk arkitekt Stein Høglund til å utarbeide et utkast til informasjonssenter under brua i syd. Etter vårt syn er dette utkastet godt og svært spennende. Det inspirerer til å gå videre med saken. Vi oppfordrer leserne til å studere utkastet nøye.

Videre anbefaler vi interesserte til å stanse ved Varberg og Getterön dersom turen en gang går

sydover gjennom Sverige. Der kan man få et inntrykk av hvordan det kan bli ved Østensjøvannet.

Tverrsnitt
1 : 100

Kanadagullris – hva vet vi i dag?

Tekst: Tore Nesbakken

Foto: Leif-Dan Birkemoe

Taxonomi og utbredelse

Kanadagullris (*Solidago canadensis*) tilhører slekten *Solidago*, en planteslekt innenfor korgplantefamilien (*Asteraceae*). I Norge og Europa forøvrig har denne slekten få naturlige representanter. Vi har kun en naturlig hjemmehørende art i Norge; gullris (*S. virgaurea*). I fjellet finner vi også en underart av denne; fjellgullris.

I østlige og sentrale deler av Nord-Amerika er *Solidago* slekten derimot rikt representert med mer enn 100 arter og underarter. De vokser på enger, beiter, langs jernbaneskinner og veier samt på avfallsplasser og brakkmark. I sitt «hjemland» er disse plantene kjente og kjære og Goldenrod (som plantene med et fellesnavn heter på engelsk) er delstatsblomst («State flower») i Kentucky, Nebraska og South Carolina.

Kanadagullris

Fra USA og Canada er flere arter gullris, først og fremst kanadagullris, blitt hentet til Europa som hageplanter. Fra hagene har planten spredt seg ut i naturen, og kanadagullris representerer i dag en trussel mot stedegen vegetasjon i store deler av Europa. Den popularitet «Goldenrod» måtte nyte i sine hjemland, finner man lite igjen av blant naturvenner og myndigheter på denne siden av Atlanteren. I Sveits står f.eks. kanadagullris på den såkalte «Schwarze liste» (Svartelisten): «Invasive planter hvis utbredelse må forhindres».

Utseende og formering

Kanadagullris er en stor plante som kan bli opptil 150 cm høy. Bladene som sitter oppetter stammen er lanseformet og ofte litt taggete. Stammen er slank og glatt

og i toppen går det ut 9–15 «sidegreiner» hvor små, gule blomster sitter tett i tett. Når et bestand av kanadagullris blomster på sensommeren er det som et «gyllent hav». Har du først blitt kjent med og oppmerksom på planten, kan du ikke unngå å se den.

Kanadagullris er en viktig yngleplass og beiteplante for mange insekter som veps, fluer, biller og sommerfugllarver. Disse insektene bidrar også til å spre frøene. Frøene spres også med vinden, men de er for store og klebrige til at de kan spres særlig langt på denne måten. Kanadagullris formerer seg dessuten vegetativt, dvs ved hjelp av spesielle, underjordiske stengler, såkalte rhizomer. Alle individene som vokser opp fra et rhizom er genetisk identiske,

og utgjør det som på fagspråket kalles en klon. Det er mest av alt denne evnen til vegetativ vekst som gjør kanadagullris til en så stor trussel for andre planter. Rhizomene produserer kjemikalier som dreper andre planter, de stjeler all næring i jorda, og plantene som vokser opp tett i tett over rhizomene stjeler alt lys fra andre planter.

Kanadagullris i Østensjøområdet Miljøpark

Dessverre har denne planten også kommet for fullt til området rundt Østensjøvannet. Som nevnt over er det spesielt i beitemarker og områder som ligger brakk etter gravearbeider at planten først får fotfeste. De største bestandene innenfor området finner vi på hestebeitet ved Eterveien og

videre nordover langs Østensjøveien, ved Vadedammen, i jordet nord for Ulsrudbekken og i og rundt hestebeitet ved trafostasjonen nord for Abildsø gård. Vi finner den imidlertid også på steder med mer følsom og verdifull vegetasjon. Dette gjelder f. eks. langs Oldtidssveien nord for Bølerbekken, i Almedalen, på Sjølienga (Slåttenga) og mange steder helt nede ved vannet. Noen steder har den vokst opp under de beskyttelsesnettene som er satt opp i forbindelse med restaureringen av vegetasjonen ved vannbredden.

Skal den verdifulle, naturlige vegetasjonen i miljøparken overleve, er det helt avgjørende at kanadagullris holdes i sjekk, helst bør planten selvsagt elimineres fullstendig. I samarbeid med Friluftsetaten utfører styrets

medlemmer hvert år flere dagsverk på «luking» av kanadagullris. Dette er imidlertid en stor jobb, og det er tillatt for flere å yte et bidrag. Forutsetningen er selvsagt at man kjenner planten og vet hva man fjerner. Vanlig gullris vokser også i området og denne må få stå. For at fjerningen skal være mest mulig effektiv, bør man trekke planten opp og få med seg mest mulig av roten. Røttene bør fjernes fra stedet, ellers vil de kunne feste seg igjen og vokse ut på nytt. Kast de i

søppel som går til forbrenning. Sent på sommeren når frøene er i ferd med å modnes, må også toppen av plantene fjernes, ellers vil frøene kunne modnes og spres selv om resten av planten ligger og visner.

Også andre introduserte arter er i ferd med å gjøre sitt inntog i området. Vi må vel dessverre anta at dette vil bli et økende problem i årene som kommer. Dette må imidlertid ikke bli en unnskyldning for ikke å gjøre en innsats her og nå. Skal områdets egenart bevares må disse «inntrengerne» bekjempes!

Minnadagen – minnet om husholdningsskolen på Abildsø

Tekst og foto: Tove H. Andersen

I år som tidligere år markerte vi Minna Wetlesen med en stand ved Østensjøvannet, søndag 19. mars.

Litt vannsprut hører med når snø og is smelter.

Vårsola smøg seg fram, men vinden minnet oss om at mars fortsatt kan ha preg av vinter. Men det hadde ikke hindret store og små å legge turen langs vannet også denne søndagen. Vi ble møtt av blide fjes når vi annonserte de forbipasserende at vi spanderte te, kaffe, kaker, kjeks og appelsiner i anledning opprettelse av husholdningsskolen på Abildsø i 1865!

Mange tok seg tid å stoppe og slå av en prat. Noen ønsket litt mer informasjon om hva som skjer i og rundt vannet om dagen. Andre ville melde seg inn i foreningen og kjøpte t-skjorter og pins som vi hadde til salgs.

Nordstrands Blad dukket opp som gjerne ville bringe en snutt om Minnadagen til sine lesere.

Standen med kaffe, kaker og info til forbipasserende. Paul Fekjær og Tove Andersen tar seg av «kundene».

Kulturkart

Tekst: Amund Kveim

Østensjøvannets Venner og Østensjø historielag har sammen produsert et kulturkart for Østensjø bydel. Støttet av Kulturbydel Østensjø er kartet sendt bydelens husstander.

Det håndtegnede hovedkartet viser bydelen i skrått fugleperspektiv og er utført av sivilarkitekt MNAL Ole A. Krogness. De fleste i bydelen vil kunne peke ut sin egen bolig, og hele 55 lokaliteter med stor kulturhistorisk interesse er spesielt fremhevet, avmerket og nærmere beskrevet.

Bydelen er så rik på kulturminner og interessante opplevelsesmuligheter at det har vært vanskelig å begrense seg til å presentere et lite utvalg. Vi har derfor måttet konsentrere oss om de aller viktigste, samt få med et representativt utvalg av andre interessante forhold. Mye vil nok være kjent for mange, men det presenteres også et utvalg turforslag som forhåpentlig skal bringe folk til nye interessante steder i eget nærområde. Her presenteres velkjente klassiske turer som Østensjøvannet rundt, men også helt nye traséer som I Kildals fotspor på Høyenhall, Villarunden, Drabantbyrunden m.fl.

Vi håper kulturkartet vil bidra til å styrke bydelens identitet og til at publikum i enda større grad lærer eget nærområde og kulturhistorie å kjenne. Kartet leveres ferdig brettet i et hendig format, slik at det skal være lett å ta med på tur. Om noen skulle ønske å forberede turen ekstra godt, kan man via foreningenes hjemmesider, eller via Deichmanske biblioteks lokale filialer, finne mye tilleggsinformasjon om lokalitetene og de foreslåtte turrutene.

Østensjøvannets Venner og Østensjø historielag har et utstrakt samarbeid, og har tidligere sammen bl.a. etablert Østensjø Lokalhistoriske Bilder, en åpen nettbasert database der det stadig legges inn nye og gamle bilder fra Østensjøområdet. Arbeidsgruppen bak kulturkartet har bestått av Amund Kveim og Leif-Dan Birkemoe fra Østensjøvannets Venner, samt Bjørn Lilleeng og Kari Ravnaas fra Østensjø historielag. Kartets hovedside er gjengitt på de påfølgende sider. Beskrivelsen av de øvrige punktene, samt turforslagene, befinner seg på kartets bakside (ikke gjengitt).
BLA OM!

1 Bryn Tandstikkfabrikk ble opprinnelig anlagt i 1866 i Enebakk og flyttet til Bryn i 1884. Her hadde man også tidligere forsøkt fyrstikkproduksjon på en tomt utplassert fra Nordre Skøyen i 1856. I 1909 jobbet 242 arbeidere her. Fram til arbeidervernloven kom i 1895, kunne barn helt fra sjuårsalderen benyttes i fyrstikkproduksjon. I 1927 ble fabrikkens slutt sammen med Grønvold Tandstikkfabrikk, og fra 1933 ble all produksjon flyttet til Grønvold. «Fyrstikktorget» er et minne fra den tiden. Savo AS (kontornobler) er i dag lokalisert i Bryn Tandstikkfabrikks tidligere lokaler.

2 Bryn jernbanestasjon ble etablert i 1858, fire år etter Hovedbanens åpning. Med jernbanen ble Bryn et naturlig etablisement for ny industri, og i kjølvannet av dette kom bebyggelsen. Dagens stasjonsbygning er fra 1902, mens stasjonsmasterbygningen er fra 1880-tallet. Når stasjonen finner vi bygningen som ble oppført i 1880-årene for Erlanger Bryggeri, fra 1908 Norske Jernstøperier og fra 1930-årene OWA fabrikk som begynte med lakkeproduksjon (nedlagt i 2005). Sammen med Joh. Petersens Lin- og bomullsvarefabrikk fra 1889, med en gjenvareret rehabilitering bygning, danner disse bygningene et spesielt historisk miljø.

3 Golia Velhus sto ferdig i 1935 etter initiativ fra Golia Vel (lokal broker man formen Golia fremfor Godlia). Huset er tegnet i funksjonalist av arkitektene Klingenberg & Klingenberg. Det er et kombinert forretnings- og forsamlingshus. Helt siden starten har det vært drevet kino i velhuset.

4 Nordre Skøyen hovedgård har gjennomgått de fasene som er typisk for mange av våre storgårder – i middelalderen klostergods, etter reformasjonen krongods. I privat eie fram til 1910 da Oslo kommune kjøpte eiendommen. De aller eldste delene av grunnmuren stammer fra Hakon Håkonsens tid, dvs. ca. 1250. Rundt 1750 fikk gården omtrent det utseende den har i dag, bortsett fra sorfløyen som ble revet i 1840. Parkanlegget med lindealléer stammer også fra 1750-tallet. Eierne, som f. eks. Jess Carlsen og Nils Emanuel Thygeson, var den tids celebriteter, og gården var kjent for sine storlatte gjestebud. Navnet på gården var først Skøyen, senere Østre Skøyen, men også Store Skøyen. Da kommunen overtok ble store deler av eiendommen utplassert til boligområder. Hovedhuset ble fredet i 1924. Gårdsdriften opphørte i 1938 og i 1939 ble vognhuset og låven med stall og fjøs revet. Bygningene brukes nå som lokaler for bydels lag, foreninger og som selskapslokaler, administrert av Foreningen for Nordre Skøyen Hovedgård.

5 Breidablikk. Høyenhallveien 3, ble innviet i 1927 etter å ha blitt laftet opp på Gol etter tegninger av arkitekt Resvold. Tømmerbygningen er i nasjonal, nybarokk stil og er møteplass for Bryn KFUK-KFUM-spilere.

6 Goliaskogen var en del av Nordre Skøyens utmark. Da boligområdet på Golia ble etablert, bestemte Aker formannskap i 1937 at denne delen skulle legges ut til park. I 1950 forela det utbyggingsplaner her, men massive protester fra lokalbefolkningen reddet rekreasjonsområdet.

7 Søndre Skøyen gård deler mye av sin eldste historie med Nordre Skøyen. Gården nevnes i skriftlige kilder allerede fra 1386 som Lille Skøyen, underlagt Store Skøyen (i dag Nordre Skøyen). Fra 1842 ble gården skilt ut fra Nordre Skøyen som selvstendig bruk. Gården er fortsatt i privat eie, og samme familie har vært eiere siden 1913. Fra midten av 1960-tallet ble det meste av jordene bebygd med boliger, og grunnlaget for gårdsdrift forsvant.

8 Høyenhall park. Høyenhall var opprinnelig en del av Nordre Skøyen og ble solgt til Peter Wessel Kildal i 1840-årene. Han startet i det små med brisefabrikk (targestoff) ved Østensjøbekken, men etablerte etter hvert mineralbrannfabrikk og fruktpresse. (Opplyst til dagens Lillebror fabrikk). For å sikre råstofftilførselen, anla Kildal en stor fruktage på høydeplatået på Høyenhall. I 1870-årene var dette Norges største fruktage med 10 000 hærbusker og 4-5 000 frukttrær og gav arbeidsplasser til mange i distriktet.

9 Christinedal og Høyenhall fabrikk. Høyenhall fabrikk, landets eldste takpappfabrikk, etablert i 1891. Den lå like ved dagens Bryn senter, i svingen ved Østensjøveien, der det lenge var en rekke småbedrifter. På det meste hadde fabrikkten 200 ansatte, og produktet «Norit» takpapp solgte godt. Villan Christinedal, fra 1901, var hjemmet til fabrikkseieren Eduard Fens familie. Etter påbygging i 1907 ble eksterioret stort sett som det er i dag.

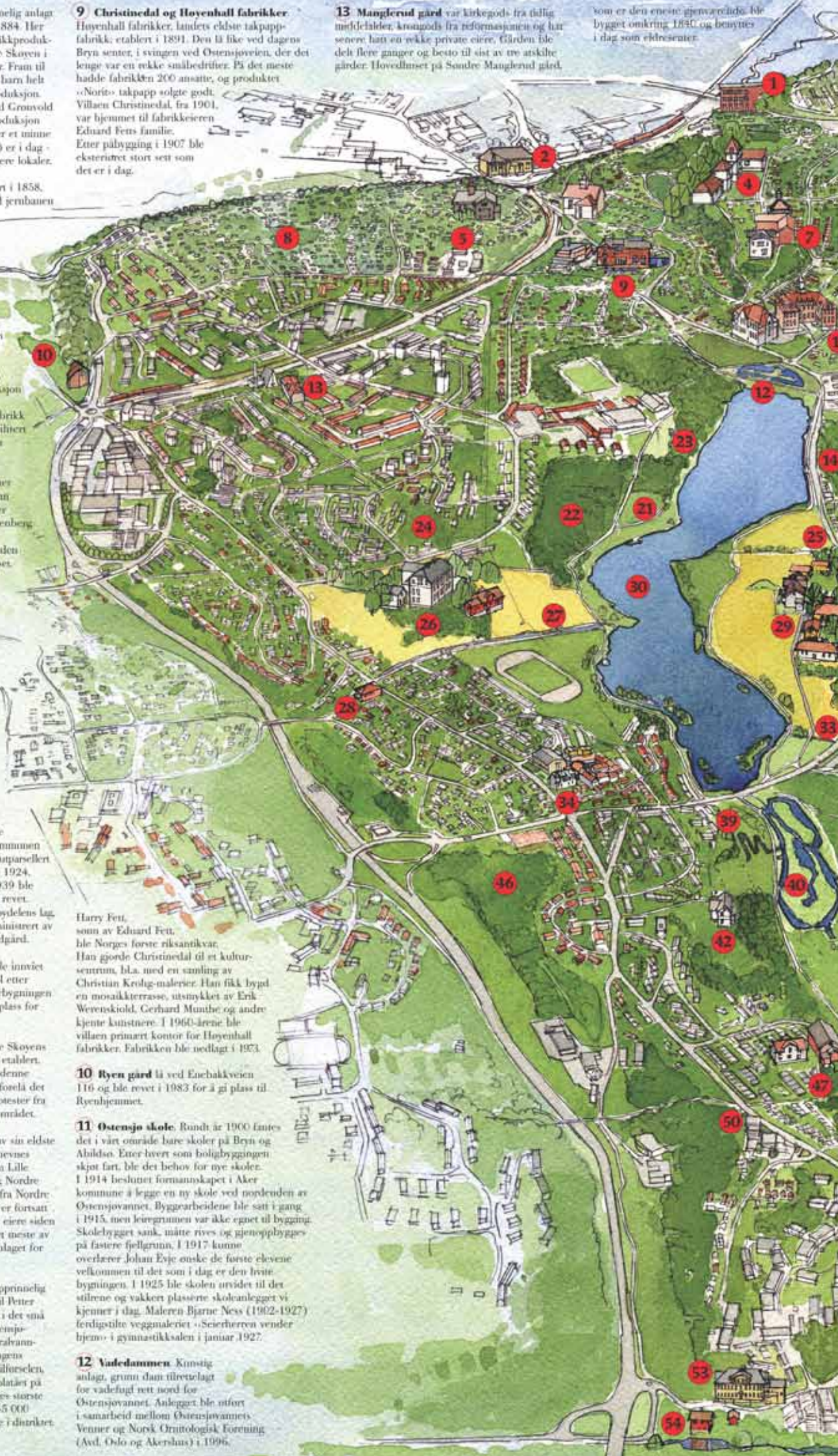
13 Manglerud gård var kirkegods fra tidlig middelalder, krongods fra reformasjonen og har senere hatt en rekke private eiere. Gården ble delt flere ganger og besto til sist av tre enkelte gårder. Hovedhuset på Søndre Manglerud gård, som er den eneste gjenvareret, ble bygget omkring 1840 og benyttes i dag som eldre senter.

Harry Fent, sønn av Eduard Fent, ble Norges første rikssantikvar. Han gjorde Christinedal til et kultur-sentrum, bl.a. med en samling av Christian Krohgs malerier. Han fikk bygd en mosaikkterrasse, utsmykket av Erik Werenskiöld, Gerhard Munthe og andre kjente kunstnere. I 1960-årene ble villan primært kontor for Høyenhall fabrikk. Fabrikkens ble nedlagt i 1973.

10 Ryen gård lå ved Enebakkveien 116 og ble revet i 1983 for å gi plass til Ryenhjemmet.

11 Østensjø skole. Rundt år 1900 fantes det i vårt område bare skoler på Bryn og Alnå. Etter hvert som boligbyggingen skjøt fart, ble det behov for nye skoler. I 1914 besluttet formannskapet i Aker kommune å legge en ny skole ved nordenden av Østensjøvannet. Byggearbeidene ble satt i gang i 1915, men leirgrunnen var ikke egnet til bygging. Skolebygget sank, måtte rives og gjenoppbygges på fastere fjellgrunn. I 1917 kunne overlærer Johan Evje ønske de første elevene velkommen til det som i dag er den hvite bygningen. I 1925 ble skolen utvidet til det stilrene og vakker plasserte skoleanlegget vi kjenner i dag. Maleren Bjarne Ness (1902-1927) ferdigstilt veggmaleri «Seierherren vender hjem» i gymnastikksalen i januar 1927.

12 Vadedammen Kunstig anlagt, grunn dam tilrettelagt for vadehud rett nord for Østensjøvannet. Anlegget ble utført i samarbeid mellom Østensjøvannets Venner og Norsk Ornitologisk Forening (Ald. Oslo og Akershus) i 1996.

ØSTENSJØ kulturkart

Østensjøvannets Venner takker våre annonsører som gjør det mulig å utgi Sothøna.

 HYDRO TEXACO RYEN Enebakkveien 135, 0680 Oslo Tlf. 22 19 17 26 • Fax: 22 68 14 81 Vaskemaskin E-mail: hydrotexacoryen@netcom.no	 T.M. Bergersen A.S. Keramiske fliser Butikk/utstilling Åpningstider: Man-Fre: 09-17 • Tor: 09 - 19 • Lør: 10-15 Enebakkveien 123, Pb. 218 Manglerud, 0612 Oslo. Tlf: 23 30 49 00, Fax: 23 30 49 01	
 MANGLERUD MANGLERUD SENTER Åpningstider: Tlf.: 22 75 77 00 Man. fre. kl. 9-20 Fax.: 22 75 77 01 Lørdag kl. 9-18	 NYLAGET FISKEPUDDING og HJEMMELAGDE KOLJEKAKER hver dag Man.-fre. 10.00-18.00 Lørdag 10.00-16.00 Storm B. Johnsen • Fisk og vilt Lambertseter Kjøpesentrum - Tlf. 22 28 82 42	LAMBERTSETER UR & OPTIKK Synsundersøkelse Briller • Kontaktlinser Tlf.: 22 28 02 41
Gullåren Oppsal senter Tlf.: 22 26 42 94 Oppsal@gullaren.no	 Selskapsmat Tlf. 22 67 64 90	 Lugg, men ikke rett takk! Ta vare på den du er AUSTER Salon & Academy Bryn Senter Linderud Senter Storo Storsenter Oppsal Senter Campus BI Torgbygget Nydalen Skøyen www.auster.no
Støtt opp om din nærbutikk Gardiner . Sengetøy Dameklær <i>H.P. Kjørvik</i> Oppsal Senter • Tlf.: 22 75 70 40	 MATHUSET Jacobs PÅ HOLTET TLF. 22 28 58 58 FAX 22 28 58 68 EKEBERGVN. 145, 1178 OSLO	
 AUTOTEAM RAFIKKSKOLE Manglerud Senter Tlf.: 22 26 34 07 / 920 69 963		
 GLASS EKSPERTEN 30% PÅ INNRAMMING HENTER OG BRINGER BØLER SENTER Bølerlia 2 Tlf 22 26 52 59		
BARRA <i>Når du skal merkes</i> Kompetansesenter for industriell produktmerking og profilering BARRA AS Christinedal, Harry Fettsv. 10 Pb. 130 Bryn, 0611 OSLO Tlf. 22 76 02 02, Fax 22 27 12 55 post@barra.no, www.barra.no		

**Østensjøvannets Venner takker våre annonsører
som gjør det mulig å utgi Sothøna.**

BERGERSEN VANN og VARME a.s. Autorisert rørleggermester Ryenstubben 7, 0679 Oslo Tlf. 22 76 70 20 • Fax.: 22 76 70 01 E-post: bjorn.bergersen@bergersenvv.no 	DROGSETH Blikkenslageri AS Verkseier Furulundsvei 22 Tlf.: 22 32 32 50 www.drogseth.no	
KNUT FURULUND A/S GLASSMESTER® Lambertseter - Cecilie Thoresensvei 5 c, 1153 Oslo Stort utvalg i glassmestertjenester og innramming Tlf.: 22 28 04 90 E-post: post@furulund.no - www.furulund.no 	Ned i vekt enkelt og effektivt Tlf.: 22 26 05 17 www.bodycarenorway.com	
Alliance apotek Lambertseter ditt Alliance apotek Velkommen Vi har åpent alle dager: kl. 09 00-17 00 • Lørdag kl. 09 00-14 00 Langbølgen 1 1150 Oslo Tlf. 23 384060	Ingus biloppretting & lakking Bilskadesenteret på Ryen Ryensvingen 2-4 ing A, 0680 Oslo Tlf 23 06 05 00 • Fax. 23 06 05 01	

HÅNDVERKSBYGG AS

Tømrmester og Entreprenørforretning
Byggemelding/Prosjektering

MESTERHUS

Høyenhallvn 2, 0667 Oslo
Tlf.: 23 12 71 70
www.handverksbygg.no

**NYBYGG - TILBYGG
REHABILITERING**

Malermester Harald Askautrud A/S

Tlf. 22 57 84 70 Faks 22 57 84 65

- ★ Inn- og utvendig malerarbeid
- ★ Tapetsering
- ★ Gulvbelegg
- ★ Konsulentbistand

Malermester MLF

www.askautrud.no
Kontoradresse:
Ryensvingen 9, 0680 OSLO
E-post: askautrud@askautrud.no

– fagkunnskap gir trygghet.

Riving av Høyen- hall fabrikker – 150 års industri- historie slutt

Tekst og foto: Leif-Dan Birkemoe

Plankegjerdet er ikke lenger vanlig i Oslo, men der Østensjøveien gjør en sving rett ved Bryn Senter fulgte veikurven et grått plankegjerdet. Bak gjerdet lå det som en gang var Eduard Fett & Co Høyenhall Fabrikker, med adresse Østensjøveien 81.

Plankegjerdet dekker for innsikt til tomta som nå skal bebygges.

I løpet av de siste dager av februar og det meste av mars har riving av fabrikkbygningene pågått for fullt. Alle som har vært en tur på Bryn Senter kan ikke ha unngått å se hvordan de gamle bygningene gradvis ble jevnet med jorden og rivningsmassene kjørt vekk. I begynnelsen av april var det bare plankegjerdet som stod igjen og dannet grense mot et gapende hull. Men snart faller også dette minnet fra Bryns industrihistorie.

Nye boliger

Eier av tomte, Sektor Bryn Eiendom AS, er litt usikker på den videre fremdrift. Eiendomssjef Tor Nickelsen forteller at de venter på rammetillatelsen fra kommunen, basert på vedtatt reguleringsplan. Går alt som utbygger forventer vil ca. 120 leiligheter på til sammen 11 000 m² som skal bygges på tomte, bli presentert som salgsprospekter en gang til høsten. Byggestart vil i beste fall finne sted sent på høsten, om fremdriften går som planlagt. Prosjektet omfatter boligblokker i tre til seks etasjer med parkering i kjelleretasjen.

Bevaring av kulturminner

«Den gule stue» (i dag rød malt!) skal ifølge planen bevares og rehabiliteres. Den er godt synlig fra Østensjøveien der den ligger ved Mølledammen. Trolig vil den bli flyttet og integrert i prosjektet som grendehus, evt. familiebarnehage. Huset ble omkring 1910 kjøpt og flyttet fra gården Rognerud, tidligere husmannsplass under Manglerud, som bolig for fabrikkens bestyrer. Norskprofessor Francis Bull, god venn av Harry Fett, bodde der en periode under krigen. (Se også artikkel om Rognerudskogen annet sted i bladet).

Østensjøbekken opp i dagen

Hageanlegget og Mølledammen (Fett-dammen) vil bli restaurert og forsøkt tilbakeført til sin opprinnelige form, bl.a. med nye fotgjengerbroer. Kulverten, som Østensjøbekken i dag føres inn i, vil bli stengt og vannet ført på overflaten så langt som mulig. For å gjøre det mulig gjenstår mye arbeid med forbedring av vannkvalitet og økt vannføring.

Christinedal – til utleie

Etter rivingen er det med ett blitt god sikt inn mot Christinedal, utskilt som egen eiendom som i et par år har vært tilbudt for salg. Reklamefirmaet Barra AS har hatt tilhold her i mer enn tretti år samtidig som de har vært deleier. Daglig leder Ingeborg Hatlem opplyser at fra årsskiftet har imidlertid Theo Eiendom

AS økt sin eierandel fra femti til hundre prosent ved overtagelse av Barras andel. Nå vil Christinedal bli tilbudt som et utleieobjekt. Inntil evt. andre leietakere melder seg vil Barra AS fortsatt ha tilhold i bygningen.

«Den gule stue» står lengst til venstre med Christinedal rett bak. Hønehuset til høyre, nærmest på kanten av stupet. Plankegjerdet i forgrunnen mot Østensjøveien.

Hønehuset

En lite spørsmål er hva som vil skje med hønehuset, det lille gule huset som står på kanten av stupet etter at bygningen den skjulte seg bak er revet. En gang var hønehuset en del av Harry Fetts bibliotek på 40.000 bind. Etter Harry Fetts død ble en del av bøkene gitt til Vitenskapsakademiet i Trondheim. Hønehuset er muligens verneverdig, men tilhører ikke lenger eiendommen Christinedal. Sektor Bryn Eiendom AS

Modell av de nye blokkene slik den ble presentert på befaringen til Byutviklingskomiteen i juni 2006. Ingen vesentlige endringer skal være foretatt etter denne dato.

Rivingen gikk kraftig for seg. Siste virksomhet i dette huset var en antikk-forretning.

Plakatene forteller om mange forskjellige virksomheter. Skiltet med «Eduard Fett & Co» stod helt til rivingen fant sted, selv om fabrikken ble nedlagt i 1973. Egentlig het fabrikken «Eduard Fett & Co Høyenhall Fabrikker», men det ble vel i meste laget for et lite anvisningsskilt. Harry Fetts vei går på vestsiden av boligområdet.

har heller ingen klare formeninger om hønsehuset.

Litt industrihistorie

Vi må tilbake til 1850-årene for å finne den første etablering av industrivirksomhet her ved Østensjøbekken. Jernbanen til Bryn fra 1854 skapte gode forutsetninger for handel og industri, og først ute var Peter W. Kildal som anla en «Kridt- og Brisselmølle» (brissel = et slags fargestoff) på eiendommen. Mølledammen har sin opprinnelse fra denne virksomheten.

Noe senere kom det i stedet et jernstøperi på samme sted. Etter hvert ble både mølle og jernstøperi nedlagt, og Kildals gode venn Eduard Fett fikk kjøpt området i 1890. Eduard Fett, som opprinnelig kom fra Tyskland, hadde i 1870-årene etablert Vallø Papp- og Vattfabrikk utenfor Tønsberg. Denne fabrikken brant i 1889 og virksomheten flyttet til Høyenhall.

Eduard Fett fikk med seg flere av sine trofaste medarbeidere fra Vallø.

Høyenhall fabrikker produserte gjennom en årrekke både tapeter og vatt-tekstiler, men det viktigste var uten tvil asfaltimpregnert takpapp som ble markedsført gjennom varemerket «Norit». På det meste var mer enn 200 mennesker ansatt med produksjon av takpapp og takteking. Fabrikken ble av ulike årsaker nedlagt i 1973 og industribygningene har i ettertid huset alt fra bilverksted til maling- og antikkutsalg - inntil alt nå er revet.

Villaen Christinedals eldste del stod ferdig i 1901. Fram mot ca. 1920 ble den ombygd flere ganger. De første ombygningene sto Eduard Fett for, men fra omkring 1910 tok sønnen Harry Fett over virksomheten. Mosaikkterrassen mot sør er for eksempel hans verk. Den ble fullført omkring 1920 etter tegninger av en rekke av Harry Fetts kunstner venner. Christinedal var ellers berømt for sin store samling av Christian Krogh-malerier og inneholdt en tid også en unik boksamling.

Slik så fabrikkområdet ut med innkjørsel til Bryn Senter.

Fosfor i Østensjøvannets sedimenter

Tekst : Tore Nesbakken

Østensjøvannet er etter norske forhold en meget næringsrik (eutrof) innsjø. Konsentrasjonen av næringssalter (nitrogen- og fosfor-forbindelser) er meget høy. Dette skyldes at vannet gjennom mange tiår har vært forurenset fra landbruk og av urensset avløpsvann. Vann- og avløpsetaten (VAV) har siden 1980 investert store summer i en oppgradering av avløpsnett, og dette har kraftig redusert de eksterne tilførsler av næringsstoffer. Dette arbeidet pågår kontinuerlig.

Redusert tilførsel av næringsstoffer utenfra har imidlertid ikke redusert næringsinnholdet i selve vannet i vesentlig grad. I sluttrapporten fra «Prosjekt Renere Østensjøvann» (VAV, 2001), konkluderer VAV at «tilstanden i Østensjøvannet er økologisk ustabil, og bør overvåkes nøye». Dette skyldes mange forhold: Avløpsnett er fortsatt for dårlig og erosjon (ødeleggelse) av strandbreddene fører til at næringsstoffer avgis til vannet. På sommeren er også avføring fra fugl en viktig forurensner. En siste faktor er næringsstoffer lagret i sedimentet.

Bunnen på Østensjøvannet er dekket av et mer enn 20 cm tykt sedimentlag. Mye av den næring som gjennom årene har blitt tilført vannet ligger i dag lagret i sedimentet. Under spesielle forhold kan næringsstoffer, spesielt fosfor, avgis fra sedimentet til vannmassene. I 1995 ble det beregnet at av den fosfor som ble tilført vannmassene, utgjorde fosfor fra sedimentet mer enn dobbelt så mye som tilskuddet fra tilløpsbekker og fugler til sammen (Undelstvedt, 1996). Dette betyr

at selv om all ytre tilførsel av fosfor til Østensjøvannet opphører, vil fosfor som allerede ligger i sedimentet utgjøre en stor forurensningskilde. Det vil ta tiår før denne fosforen vaskes ut på naturlig måte. Mange forskjellige tiltak for å stabilisere eller fjerne fosforet er mulig, og vi vil her se litt på hvilke muligheter som eksisterer. Før vi gjør det, må vi imidlertid se nærmere på egenskapene til det fosfor som er i sedimentet.

Litt om fosfor og faktorer som bestemmer omsetning av fosfor

I vannmassene foreligger fosfor (P) i fri form som fosfat. Konsentrasjonen av fri P i Østensjøvannet varierer fra ca 0,1 mg/liter i juni til 0,4 mg/liter i august. Målet er å redusere nivået av fri P til under 0,05 mg/liter. Fri fosfor tas lett opp av bakterier, alger og høyere planter og vil føre til oppblomstring av slike arter. Vi får vasspest eller algeoppblomstring - vannet ser ut som en »grønn suppe». Fosfor i sedimentet er derimot bundet til forskjellige andre stoffer. Man kan inndele slik bundet fosfor på forskjellige måter, den inndelingen som (litt forenklet) gjengis her er tatt fra en svensk undersøkelse (Rydin, 2005).

1. Organisk bundet P
2. Labil P
3. Jern (Fe) bundet P
4. Aluminium (Al) bundet P
5. Kalsium (Ca) bundet P

De 3 formene for bundet fosfor som er nevnt først betraktes som ustabile, slik fosfor vil lett frigjøres og gå over i vannet som fritt fosfor. Fosfor bundet til Al og Ca er under gunstige forhold stabilt, det vil ligge fast i sedimentet og ikke representere noen forurensningstrussel. Hva er så situasjonen i Østensjøvannet? Dessverre ikke så bra. For det første utgjør Fe-bundet fosfor (ustabilt) en dominerende del av P i sedimentet (Nilsen, 2000). Videre er det to forhold som vil gjøre selv mer stabilt bundet P mindre stabilt, nemlig oksygenfrie (anaerobe) forhold ved sedimentoverflaten og høy pH-verdi (lav surhetsgrad) i vannet. På stille dager vil det i vekstsesongen oppstå anaerobe forhold ved bunnen av Østensjøvannet - dette vil stimulere frigjøring av fosfor. Østensjøvannet har dessuten en høy pH-verdi, i vekstsesongen ligger denne over 8 og verdier helt opp til 10,3 er blitt målt. Dette er også ugunstig med tanke på at fosfor skal forbli i sedimentet (Fagerhaug, 2000).

Mulige tiltak for å begrense fosforfrigjøring

I sin rapport fra 2001, nevner VAV en rekke mulige tiltak for å redusere konsentrasjonen av næringsstoffer i Østensjøvannet. De fleste av disse dreier seg om å redusere tilførsel av fosfor og andre næringsemner fra ytre kilder, men de peker også på tiltak som kan redusere overføring av fosfor fra sedimentet til vannmassene. Hvilke mulige tiltak er det så som foreligger? Vi kan si at det finnes 3 mulige hovedstrategier:

1. Ingen tiltak, dvs «la naturen gå sin gang»
2. La sedimentet ligge, men stabilisere fosfor slik at det ikke går over til vannet
3. Fjerne sedimentet

Alternativ 1 kan på mange måter sies å være det beste, og naturens evne til å reparere seg selv er stor. Dette alternativet krever imidlertid at man er rimelig sikker på at situasjonen er «under kontroll». Er den så det i Østensjøvannet? Nepp! Som nevnt over konkluderte VAV i 2001 at tilstanden i selve vannet er økologisk ustabil. Selv om ytre tilførsler er redusert, er de fortsatt store – tildels også variable: «Uhell» som resulterer i ekstra utslipp forekommer stadig. Det er heller ikke gjort egne utredninger for å kvantifisere fosforomsetningen i vannet – vi vet egentlig ikke med sikkerhet i hvilken retning utviklingen går. Det er derfor all grunn til å ha alternative løsninger i bakhånd.

Stabilisere sedimentet

I sin rapport fra 2001 anbefaler VAV at «Stabilisering (av sedimentet) bør utredes nærmere for å undersøke mulige negative konsekvenser, og hvorvidt det er mulig å gjennomføre dette på en sikker måte». Denne utredningen er ennå ikke igangsatt, men: Hvilke muligheter er det så som foreligger? De vanligste er:

- Kunstig oksygentilførsel (kunstig sirkulering eller innblåsing av luft)
- Biomanipulasjon, herunder fjerning av biomasse
- Aluminiumfelling
- Oksidering

Kunstig oksygentilførsel

– betyr at man ved hjelp av pumpesystemer skaper kunstig sirkulasjon i vannet for å forhindre at det dannes oksygenfrie forhold ved sedimentoverflaten. Den

samme effekt kan oppnås ved å legge ut rør i vannet og blåse inn luft når forholdene blir kritiske. VAV anbefaler ikke en slik løsning, og det er ikke vanskelig å slutte seg til denne konklusjonen. Denne løsningen er å betrakte som akutt førstehjelp, den gir ingen varig effekt eller forbedring. Den vil videre være kostbar å etablere og drifte, og rent estetisk vil et system av pumpehus og rør være en katastrofe.

Biomanipulasjon

– betyr at man bevisst går inn og endrer balansen i økosystemet. Oksygenmangel skyldes som oftest at bakterier og småalger (planteplankton) forbruker oksygenet. Introduseres dyreplankton som spiser slik planteplankton, kan man teoretisk redusere planteplankton og få bedre oksygenforhold. Man kan også tenke seg å introdusere rovfisk for å redusere bestanden av f. eks. mort, som «roter» i sedimentet og dermed bidrar til å frigjøre fosfor. Slik biomanipulering er meget risikabel, det er store sjanser for at effekten blir en helt annen enn hva man hadde tenkt. Dette er ikke å anbefale.

Aluminiumsfelling (Al-felling)

– er en metode som er mye brukt, spesielt i USA. Den består i å tilsette aluminiumsulfat (AlSO_4) til vannet. Dette gir 2 effekter. For det første vil det dannes Al-hydroksid. Dette vil danne en utfelling, et «flokkulat», som vil synke mot bunnen mens det fanger opp partikler og også vil binde fosfor i vannet. Vel nede på/i sedimentet vil Al binde seg til ustabil fosfor og overføre dette til en mer stabil form. Et overskudd av aluminium vil i tiden som følger binde opp ustabil fosfor som diffunderer opp gjennom sedimentet og forhindre at dette frigjøres til vannet.

Metoden har sine fortrinn og er som sagt brukt i andre deler av verden. Det koster selvsagt mye å «behandle» en innsjø med aluminium, men i store deler av verden er dette uansett det billigste alternativet. I Norge har vi en tendens til å betrakte rent vann som en gratis ressurs. Dette er vi ganske alene om. I store deler av verden er den eneste form for rent vann (i beste fall) det man får i springen. Å holde en innsjø i live ved å tilføre den rensent nettvann, vil være mye dyrere enn Al-behandling.

I innsjøer med stabile bunnforhold hevdes aluminiumsfelling å kunne ha en positiv effekt i så mye som 20 år

(Welch & Cooke, 1999). Blant kritiske faktorer som vil redusere virkningen kan nevnes: Vind og bølger, omrøring, vannplanter (som forhindrer Al å dekke bunnen effektivt), pH over 8 og anaerobe forhold ved sedimentoverflaten. Østensjøvannet er grunt, det omrøres hvert år, når vinden blåser i vannets lengderetning får den godt tak og setter trolig vannet i bevegelse helt ned mot sedimentet, pH er i perioder over 8 og oksygenfrie (anaerobe) forhold kan oppstå. Mye taler for at Al-felling vil ha liten effekt over tid.

Oksidering

– består vanligvis i å tilsette sedimentet kalsium-nitrat. Ca-nitrat vil stimulere denitrifisering, dvs omdanning av nitrat til nitrogengass, og dermed redusere nivået av nitrogenholdige næringsemner. Det vil også bidra til forhold som hemmer frigjøring av fosfor, bl a ved at bakterier og andre mikroorganismer kan utnytte nitrat som et alternativ til oksygen, og derigjennom reduseres sjansen for at det oppstår anaerobe forhold som stimulerer frigjøring av fosfor.

VAV anbefaler som nevnt over at muligheten for en stabilisering av sedimentet bør utredes. De nevner spesielt oksidering og aluminiumsfelling. En slik utredning vil måtte vurdere hvorvidt de mulige alternativene vil ha en permanent effekt og selvsagt også mulige bivirkninger. Inntil en slik faglig utredning er foretatt, er det umulig å si om de tiltak som er diskutert over vil være verdt å prøve i Østensjøvannet.

Fjerne sedimentet

Det tredje hovedalternativet er fjerning av sedimentet gjennom mudring. VAV anbefaler ikke dette tiltaket, og peker på at det vil kunne skade arts mangfoldet og dessuten kreve store deponeringsarealer.

Denne metoden er benyttet mange steder i verden, neppe like vellykket overalt, men i mange tilfeller med akseptabelt resultat. Et eksempel er Brabrand Sø ved Århus i Danmark. Denne sjøen ble mudret i perioden 1988–1995. Tilstanden var vesentlig verre her enn i Østensjøvannet, P-konsentrasjonen i vannet var før mudring 1 mg/l. Etter mudring ble den redusert til 0.3 mg/l og sjøens maksimaldybde ble økt fra 1,8 m til 2,7 m. Brabrand Sø er arealmessig 5 ganger større enn Østensjøvannet. Totalt ble 494.000 m³ sediment pumpet opp. Overføres man dette til Østensjøvannet,

vil det tilsvare at 60.000–90.000 m³ vil måtte fjernes.

Om man fjerner «hele bunnen» på Østensjøvannet i et jafs, er det klart at dette vil kunne skade arts mangfoldet. Fordeler man mudringen over en periode på 3–5 år, er det imidlertid vanskelig å se at dette skulle ha altødeleggende konsekvenser for plante- og dyreliv, desto mer som Al-felling også vil måtte antas å ha negativ effekt på flere biologiske faktorer. Deponeringsproblemet er helt klart relevant, men det er uansett overraskende at dette alternativet avvises så kategorisk uten nærmere utredning.

Oppsummering

Østensjøvannet er kjernen i Miljøparken. Uten et levende vann, er verdien av Miljøparken betydelig redusert. Fremtiden for vannet må sies å være usikker, og vannkvaliteten i Østensjøvannet er derfor et fokusområde for styret. Østensjøvannets Venner har hverken faglig kompetanse til å avgjøre hvilke tiltak som er de beste, eller økonomiske ressurser til å gjennomføre disse. Vår oppgave vil være å overvåke situasjonen og presse på for at nødvendige utredninger blir gjennomført. Et fosfor-budsjett for vannet bør utarbeides, og mulige tiltak utredes. I dag tilføres Østensjøvannet friskt vann fra Nøklevann. De fleste er enige om at dette er en faktor som bidrar positivt på vannkvaliteten. Ifølge nåværende konsesjon vil denne tilførselen oppføre i 2013. Dette kan bli «Sannhetens øyeblikk» for Østensjøvannet, og innen den tid må de muligheter som foreligger for en forbedring av vannkvaliteten være ferdig utredet.

Kilder

Fagerhaug, A, 2000. Utveksling av fosfor mellom sedimenter og vann i Østensjøvannet. Hovedfagsoppgave, NHL.
Nilsen, L, 2000. Fosforakkumulering og fosforfraksjonering i sedimentene i Østensjøvannet. Hovedfagsoppgave, NHL.
Oslo kommune, Vann- og avløpsetaten, 2001. Restaurering av Østensjøvannet. Prosjekt «Renere Østensjøvann». Sluttrapport med forslag til tiltak.
Rydin, E, 2005. Rørlig fosfor i Fagersjøvikens sediment. Naturvatten i Roslagen AB.
Undelstvedt, J K, 1996. Eutrofiering i Østensjøvannet – har fugler noen betydning? Hovedfagsoppgave, NHL.
Welch & Cooke 1999. Effectiveness and longevity of phosphorus inactivation with alum. Lake Reservoir Manage, Vol 15.

Rognerudskogen – miljøparkens nordligste felt, litt om status og ut- vikling

Tekst og foto: Leif-Dan Birkemoe

Beliggenhet og historie

Området ligger mellom Østensjøbekken og bebyggelsen langs Wetlesens vei og Rognerudveien. I sør avgrenses området av turveien mot Manglerudskogen. Området består av en østvendt skråning som gradvis flater ut i øvre del. Rognerudskogen inngår i Østensjøområde miljøpark som del av felt 2 regulert til

«Den gule stue» (nå malt rød!) ligger vakkert til ved Mølledammen. På motsatt side litt ensomt etter at bygningene til Høyenhall fabrikker ble revet i mars 2007. Stua er den eneste gjenværende bygning fra eiendommen Rognerud gård, flyttet hit rundt 1910.

friområde park og brukes både som gjennomfartsområde, snarvei og for barns lek.

Skogen har navn etter Rognerud gård, gnr. 148, bnr. 5, som lå helt sør i Rognerudveien ved nr. 59, der veien ender som blindvei. Gården var opprinnelig husmannsplass under Manglerud gård.

Interiør fra «Den gule stue» - alkoveseng i husmannsstua som tilhørte Rognerud gård.

Rognerud gård er revet. I 1911 ble en av bygningene på eiendommen kjøpt av Eduard Fett og flyttet til eiendommen Christinedal og Høyenhall fabrikker på Bryn, landets eldste takpappfabrikk, etablert i 1891. Huset ble iflg. kildene kjøpt for å være bolig for fabrikkens bestyrer. Husmannsstua står fortsatt ved Mølledammen (Fettdammen) rett innenfor gjerdet der Østensjøveien gjør en sving. Bygningen går under navnet «Den gule stue» selv om den er malt rød i dag. Etter rivingen av fabrikkbygningene i mars står stua, som er den eneste gjenværende bygning fra det opprinnelige Rognerud, litt ensomt til mot et gapende hull i terrenget. (Se artikkel om Høyenhall fabrikker annet sted i dette nummer).

Østensjøbekken het på gamle kart Buskerudbekken. Navnet fikk den fra husmannsplassen Buskerud, senere Nedre Høyenhall, i dag Bekkeveien 8. Før bekken ble lagt i rør rant den forbi nederst i Bekkeveien og dannet en dam, Bryggeridammen, et navn som oppstod som følge av at Erlanders bryggeri benyttet vann fra bekken til ølproduksjon på 1880-tallet frem til nedleggelsen av bryggeriet i 1908, da under navnet Aker bryggeri.

Østensjøbekken ble på folkemunne også kalt for Rognerudbekken, fordi den dannet grenseskillet mellom Søndre Skøyen og Rognerud gård. Bekken som renner ned fra området ved Manglerud idrettsfelt, under turveien litt opp i Manglerudbakken, kalles i dag gjerne for Rognerudbekken.

Naturgrunnlaget

Rognerudbakken, den gamle skibakken som ble revet for noen år siden, deler nedre del av området i to. Vegetasjonsområdet ligger på grunnfjell som kommer opp i dagen vest for idrettsplassen på Manglerud, samt enkelte steder i brattskråningen. Deler av området, særlig nedre del har vært benyttet som beitemark i tidligere tider. Jordstykket, kalt Slora, mellom Østensjøbekken og Østensjøveien ble helt fram til 1955 dyrket og tilhørte Søndre Skøyen gård.

Rognerudbakkens unnarenn i nedre del av skråningen er fortsatt synlig i terrenget. Bakken ble bl.a. brukt av elever fra Østensjø skole.

Området har ikke hatt skogsdrift på mange tiår, hvilket har medført at deler av området er i ferd med å få et visst preg av gammel skog. I forbindelse med gjenåpning av deler av Østensjøbekken i 2002 ble stien, som forlengelse av Granhekkveien, midlertidig noe utvidet for framføring av maskiner. Dette, sammen med dumping av hageavfall, gjør at den nederste, flatlente delen er betydelig påvirket av inngrep.

I Statusrapport for Natur og kulturkvaliteter (Oslo 2005) gis det følgende beskrivelse av området som kan deles i fem:

Vegetasjon og planteliv

a) *Sumpskog langs bekken:* Hele den nedre, flatlente delen er angitt som ikke-skogdekt på gamle kart. Her var det sannsynligvis tidligere kulturpåvirkede fuktenger. Med dagens reduserte vannføring og oversvømming, har denne delen mer preg av frisk, sekundær løvskog, snarere enn typisk sumpskog. Tresjiktet

På flaten i den øvre del av Rognerudskogen kommer grunnfjellet opp i dagen.

har varierende sammensetning. Det er mest middels stor selje, osp og gråor, med en del rogn- og heggekraut, samt også gråselje mot bekken. Noen steder der det kommer ut fuktige sig, er det preg av gråor-heggeskog. Enkelte grove, storvokste heggetrær forekommer. Det forekommer enkelte trær av spisslønn, alm (trolig angrepet av almesyken) og

Tufter fra Rognerudbakken med Østensjø skole i øst.

lind (trolig nyetablert parklind), samt enkelte askebusker. Feltsjiktet er stedvis frodig, høystaudepreget, med mye mjødurt, en del bregner, enghumleblom og kranskonvall. På noen jordvoller langs gangveien opptrer forekomster av forvillet kjempekonvall (*Polygonatum multiflorum x odoratum*).

b) *Småbregnegranskog ved hoppbakken*: Rett sør for hoppbakken er det et parti med preg av etablert og relativt stabil granskog. Her er det forholdsvis lite løvinnslag, og eldre stubber kan tyde på at det har vært grandominert i hvert fall et stykke bakover i tid. Dette partiet har blåbær-småbregnegranskogspreg, med mindre partier med lågurtgranskog.

c) *Rik gran-hasselskog*: Nederst i lia (under bergframspring på begge sider av hoppbakken) og sør for det grandominerte bestandet, er det rik blandingskog med mye gamle hasselkratt. Denne har preg av gammel, rik hagemarkskog av den typen som finnes lengre sør, på lokalitet Tallbergåsen.

d) *Blandet, yngre løvskog nordøst for idrettsplassen*: Dette området er preget av ung (sekundær) løvskog med vekslende gran-innslag. Skogen er ofte seljedominerert, ofte med mye bjørk og ospekratt. Noen partier har mest ung skog med krattpreg, men det står også igjen eldre, grove selje- og bjørketrær. Her har det tidligere sannsynligvis vært åpen eng- eller hagemark. Det ligger noen ferske læger av gran i denne skogen. Det er en del rik lågurtmark, med mye hvitveis, gaukesyre, skogfiol, svever, noe fingerstarr, firblad, tveskjeggveronika og jordbær, men også mye relativt fattig småbregnetype.

e) *Furuskog vest for idrettbanen*: Denne er ikke nærmere undersøkt, men er i hvert fall på skrinne grunnfjellspartier dominert av fattigere bærlyngfuruskog med noe gran- og løvinnslag. Denne delen har liten biomangfold-verdi, og kan holdes utenfor naturtype-lokaliteten. Området har en del rogn, som er en viktig matkilde for enkelte fuglearter om høsten og vinteren.

Sopp, lav og moser i området er dårlig kjent. Det samme må sies om virvelløse dyr.

Når det gjelder fugl og pattedyr fremhever statusrapporten at den tette løvskogen på den nederste flaten og i skråningen er viktig område for sangere, troster, og finkefugler. Her hekker relativt kravstore og sjeldne løvskogsarter som gulsanger og bøksanger, samt et stort antall munk og hagesangere. Her er også den mindre vanlige rosenfinken registrert. Arter som fuglekonge, flaggspett, svarthvit fluesnapper, grå fluesnapper og gjer-

desmett er relativt vanlige i bar- og blandingskog lengre opp. Området har relativt store kolonier med gråtrost og rødvingetrost.

Aktuell skjøtsel

Deler av området er mye påvirket og under endring. De største truslene mot områdets naturkvaliteter vurderes i dag å være uttørring og inngrep i sumpskogen, nedkapping og fjerning av døde trær, deponering av hageavfall og spredning av fremmede arter. Tilgroing/fortetning kan også være en trussel mot biomangfoldet i rike partier med mye hassel nederst i skråningen.

Gjennom deler av Rognerudskogen går det en lysløype. I forbindelse med Forvaltningsplan for Østensjøområdet miljøpark (høringsutkast august 2006) vil den trolig bli foreslått vedlikeholdt, men med de mange snøfattige vintre kan vil neppe regne med at skogen oppstår som et sted for vintersport.

Den fuktige enga nord for turveien, og øst for Rognerudskogen blir ikke slått, og buskvegetasjonen ekspanderer sakte. Den fortøner seg uryddig og har ingen betydning som turområde. Slik det er diskutert i forbindelse med Forvaltningsplan for Østensjøområdet miljøpark er det et mål å skape en attraktiv innfallsport til vannet fra nord ved å bedre sammenhengen mellom naturtypene. Det kan oppnås ved å åpne bekkeløp og skape et mer opprinnelig vannsystem i Østensjøbekken (mean-drering) med naturlig overflomming i perioder. Enga anbefales delvis ryddet for buskvegetasjon og at den skjøttes som strandeng. Dermed kan Rognerudskogen også fremstå som en mer attraktiv og integrert del av miljøparken.

Østensjøbekken danner østgrensen for Rognerudskogen.

Karnappmannen og andre viderverdigheter fra vår nære historie – del 13

Tekst: Erik Henning Edvardsen

Minna Wetlesen holdt seg ikke bare til husmorskolen. Hun fulgte også opp Abildsø folkeskole og arbeidet utrettelig for elevenes rett til læring og undervisning. Iblant hendte det at foreldrene valgte å holde barna borte fra skolen fordi de selv trengte hjelp av dem til ulike arbeidsoppgaver på gården. Så snart Minna fikk høre om lengre tids fravær eller skoletrette elever som hadde begynt å skulke skolen gikk hun rett hjem til foreldrene og brukte sine talegaver godt. Hun holdt ingen skjennepreken, men snakket i stedet begeistret om kunnskapens velsignelse. Det er nok med rette påstått at når det gjaldt resonnementer og utholdenhet i skoleanliggender så var det ikke den bonde i hele Aker som fant det bryet verdt å argumentere imot.

Familie i didaktisk arbeid

Det viste seg vanskelig å få etablert fag som håndarbeid og sløyd innenfor rammene av den alminnelige folkeskolen. De såkalte seminaristene, som var utdannet fra lærerseminarene, hadde i utgangspunktet ingen kunnskaper innenfor håndverksfag. Nærmest som en arv fra omgangsskolens tid ble læreryrket helst foretrukket av dem som av ulike grunner ikke var i stand til å utføre kroppsarbeid i primærnæringene. Det var altså sjelden folk med utpreget praktisk sans og legning som sto bak katteret, og her skulle de ikke bare legge til rette for undervisning, men også opprette disipliner som var dem totalt fremmed. Ikke rart at det på de fleste områder sviktet med gjennomføringen. Hvor skulle de vel hente motivasjonen fra?

Hos familien Wetlesen lå forholdene ganske annerledes til rette. Minna og Fredrik Wetlesen sto sammen om både skolens bestyrelse og undervisning, og kunne utfylle hverandres kompetanse med solide kunnskaper på nær sagt alle felt. Ektemannen underviste i omtrent de samme fagene på husmorskolen som på den tidligere landbruksskolen, men ganske sikkert med noe ulik vektlegging. Han tok seg av stell av husdyr, planting og hagedyrking, foruten vanlige skolefag som regning, norsk, historie og geografi.

Jordene på Abildsø i 1880-årene, sett fra nedsiden med låven fremst i bildet. Foto av Einar Jenssen, svigersønn til Minna og Fredrik Wetlesen. Gjengitt etter avtale med Norsk Folkemuseum NF. 09818-001.

Bare 13 år gammel mistet Minna sin far, skipskaptein Wilhelm Bülow. De bodde da i Drammen, hvor også Minna ble født, men begge foreldrene var danske. Som enke ønsket moren, Anette von Bülow seg tilbake til fedrelandet og modersmålet, og tok datteren med. Etter konfirmasjonen ble Minna satt til å sy regimentsskjorter for det militære, men en oberst som så hennes åpne, lyse og vakre ansikt rådet henne til å finne noe bedre å ta seg til.¹

I København oppdaget en professor Minnas ekstraordinære talent som sanger. Meningen var at hun skulle få utdanning ved Den kgl. danske Opera, men i stedet for å vie seg til kunstens hellige tempel søkte hun isteden en stilling som guvernante i Norge. Valget beseglet hennes skjebne i det hun møtte proprietærsønnen Fredrik Wetlesen. I 1843 ble de forlovet. Fornøyd skrev Fredrik hjem til sin far: «Vid – kjære Fader – Minna er nu min! Hun skal blive mine kjære Foreldres elskede Datter. Velsign os Fader! Lad mig gjøre henne lykkelig ...»

Minna hadde en helt spesiell bakgrunn for å drive filantropisk virksomhet. Hun hadde selv opplevd velgjørere som ønsket å hjelpe henne frem til den rette plass i livet og hadde dertil rike forutsetninger for å lykkes i sine forsett. I kjølvannet av

det engasjement Ole Vig (1824–1857) og Eilert Sundt (1817–1875) viste for å bedre kunnskapsnivået blant allmuen hadde det lenge vært et uttalt ønske å få opprettet husholdningsskoler og kursvirksomhet for landbefolkningens døtre. Fra posten som guvernante, og etter mange års overoppsyn med storhusholdet ved landbruksskolens pensjonat, var Minna bedre skikket enn noen til å ta fatt på etableringen. Hun ytret seg også skriftlig om slike emner. Gjennom virksomheten ved skolen og med utgivelsen av *Nogle Ord til unge, uerfarne Husmødre paa Landet. Tilegnet Elevene paa Abildsø* (1871) markerte Minna seg som husstellers- og husflidens førstedame. Artikkelen ble opprinnelig publisert i tidskriftet *Folkevennen*, men ble i tillegg utgitt som eget hefte i separattrykk. Minna skrev også artikler om husflidsrelaterte emner i *Husmoderen*, *Almuevennen* og *Norsk Landmandsblad*.

Takt og tone på Abildsø

Med Minnas musikalske begavelse fikk sang og musikk en sterk posisjon i hjemmet og i undervisningen. Det ble søkt om midler til å gi sangtimer allerede for landbrukselevne, men svaret var negativt. I likhet med de fleste forsøk Wetlesens gjorde for å få driftstilskudd, slik at selv de fattigste blant bondene skulle ha råd til å gi barna skolegang, ble søknaden også denne gang avslått.

Det ble likevel sunget og musisert flittig både ved landbruksskolen og på den senere husmorskolen. Fremdeles i høy alder beholdt Minna sin ungdoms stemmeprakt. Dette forundret operasangeren Thorvald Lammers (1841–1922), som spurte henne hvordan hun hadde klart å bevare stemmen så frisk. Uten å nøle svarte hun: «- Jeg har sunget to salmer hver dag.»

Sangstemmen og musikaliteten gikk i arv til flere av døtrene. Anette Wetlesen (1845–1930) mottok profesjonell utdanning som sanger. Hun var først elev av Halfdan Kierulf (1815–1868) i Kristiania, dernest av Adelaide Leuhusen (1828–1923) i Stockholm og Frederik Rung (1854–1914) i København. Da hun omsider debuterte som solist i Kristiania var det med ingen ringere enn Edvard Grieg (1843–1907) som dirigent.

I 1873 ble Anette gift med gårdbruker, lærer og senere oberst Carl Jenssen (1848–1921) fra Strinda, og ble gårdkone på Marienborg i Stenberget i Trondheim, hvor de hadde stor gård med våningshus, drengestue, fjøs, stall, høylade, vedbu og redskapsbu.

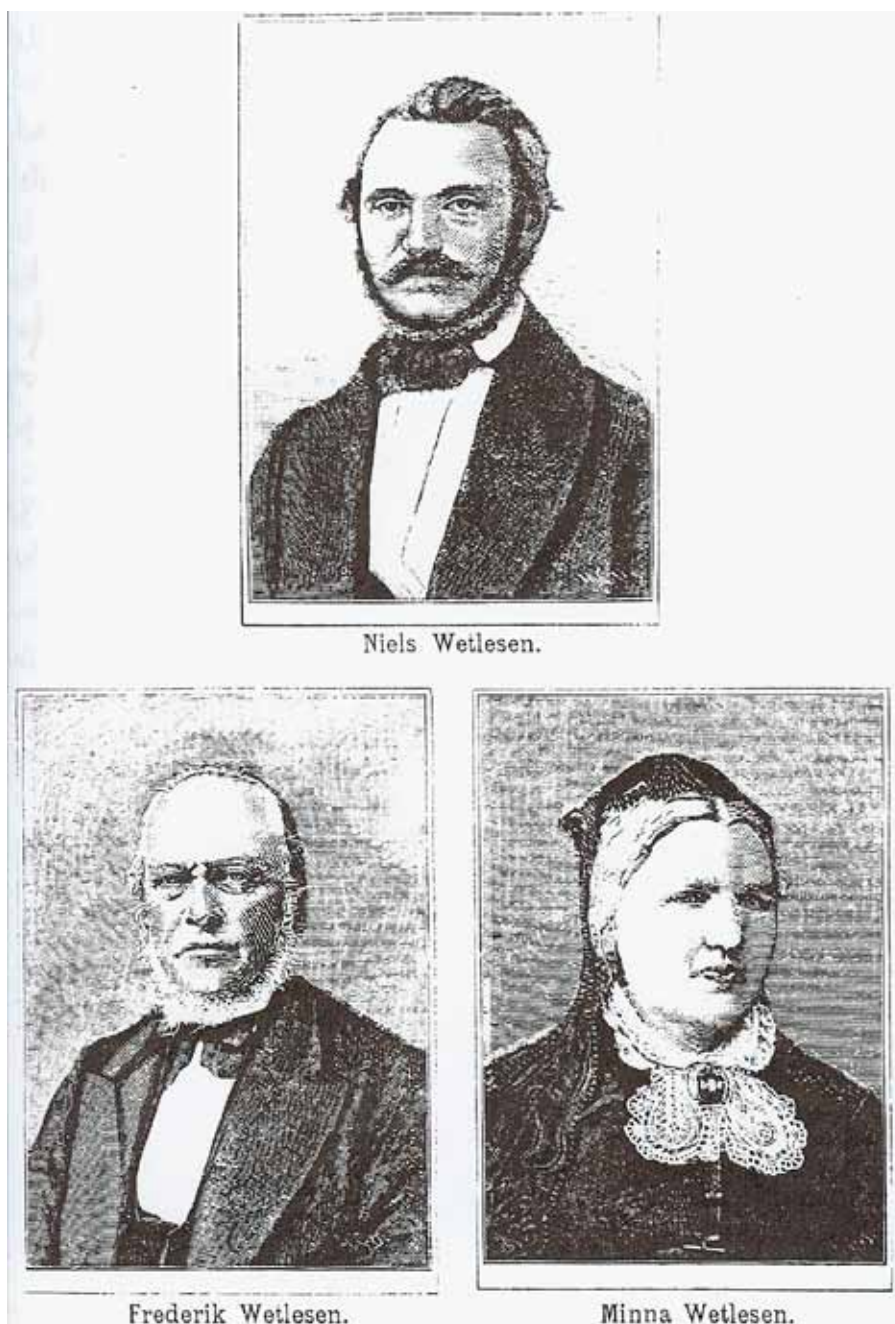
Likevel opptrådte hun stadig som solist ved konserter i Nidarosdomen.

Yngstedatteren Fredrikke Wilhelmine Wetlesen (1857–1933) var også en habil sangerinne, men datteren hennes, mezzosopranen Mimi Thorsen (1883–1965), overgikk dem alle. Hun sang på fransk, dansk, svensk og norsk radio, og fikk synge inn grammofonplater i Paris.² I 1920- og 1930-årene var Mimi Thorsen en av Norges mest benyttede solister. I 1930 opptrådte hun dessuten til strålende omtaler i rollen som Amneris i operaen *Aida* av Giuseppe Verdi (1813–1901) på Nationaltheatret.

Virksomme kvinner

Det var ikke akkurat kateterarbeid som kjennetegnet kvinnene på Abildsø. Deres metode var fremfor alt deltakende undervisning og veiledning. For å øke lærelysten blant elevene sørget de for å gi tilegnelsen av kunnskap et snev av hygge og trivsel. Med industrialiseringen og fremveksten av kunnskapssamfunnet var det en viktig drivkraft bak både landbruksskolen og husmorskolen at en måtte effektivisere landbruket for å bedre livskvaliteten og være i stand til å konkurrere. Fremdeles var flertallet av Norges befolkning bønder, men avfolkingen av landsbygda var i full gang og bare ved barnas flittige læring kunne folk i primærnæringene stå rustet overfor den raske utviklingen og omveltningene

Landbrugshistoriske livsbilleder. Xylografer ved Hans Christian Olsen. Norsk Landmandsblad II, 1883, s. 285.

Niels Wetlesen.

Frederik Wetlesen.

Minna Wetlesen.

som fant sted på nær sagt alle områder i samfunnet.

Som en videreføring av Eilert Sundts etnografiske undersøkelser av folkelivet på bygdene var ideen å fagliggjøre husstellet og husfliden som egne disipliner. Husmorens gjøremål var noe folk flest var vant til å se på som selvgrodd innsikt, et pliktmessig attributt til kvinnekjønnene som de var født til å mestre. På Abildsø fikk elevene lære å føre husholdsregnskap, renhold, baking, tilberedning, konservering og oppbevaring av mat, melking, surning, ysting, veving, stricking, brodering, skreddersøm, hagebruk, sang og innføring i skikk og bruk.

Husmor- og håndgjerningsskolen ble riktig et familieforetak. Døtrene Anette og Elisabeth (1848–1893), eller Lise som hun ble kalt til vanlig, gikk med liv og lyst inn i arbeidet med undervisningen. Anette ble etter hvert altfor opptatt av sangkarrieren, men Lise fortsatte lærergjeringen helt til hun ble gift og flyttet bort fra Abildsø. Om også Edel (1851–1909) bidro til kunnskapsformidlingen er usikkert,³ men heldigvis kom snart deres yngre søster Fredrikke for fullt med i skolearbeidet, ja, hun ivret nok mer for husmorskolen enn noen av søsknene.

Fredrikke og ektemannen Halvard Torgersen (1855–1949)⁴ kjøpte som nygifte i 1880 gården Berger i Asker. Plaget av sykdom og uten døtrene til hjelp sluttet Minna høsten 1881 driften av husmorskolen. Hun var blitt 60 år og hadde med meget begrenset støtte fra det offentlige holdt skolen gående i 16 år. Da virksomheten på Abildsø opphørte startet ekteparet Torgersen en tilsvarende husmorskole på Berger, som en direkte fortsettelse av husmorskolen på Abildsø. Den hadde større kapasitet og mottok også elever fra de andre nordiske land, Færøyene og Island.

I 1882 da nabosønnen på Østensjø gård, Haakon Tveter, ble medlem av direksjonen for Norges Vel sørget han for at Minna Wetlesen ble hedret med foreningens store sølvmedalje for banebrytende innsats til husflidens fremme. I det hele hadde de tre på Abildsø, Niels Backe Wetlesen, Fredrik Wetlesen og Minna Wetlesen, stor fortjeneste av sin utadrettede virksomhet. Nå som en epoke tok slutt, ga også *Norsk Landmandsblad* en presentasjon av de tre gründerne på Abildsø med xylografiske portretter.⁵

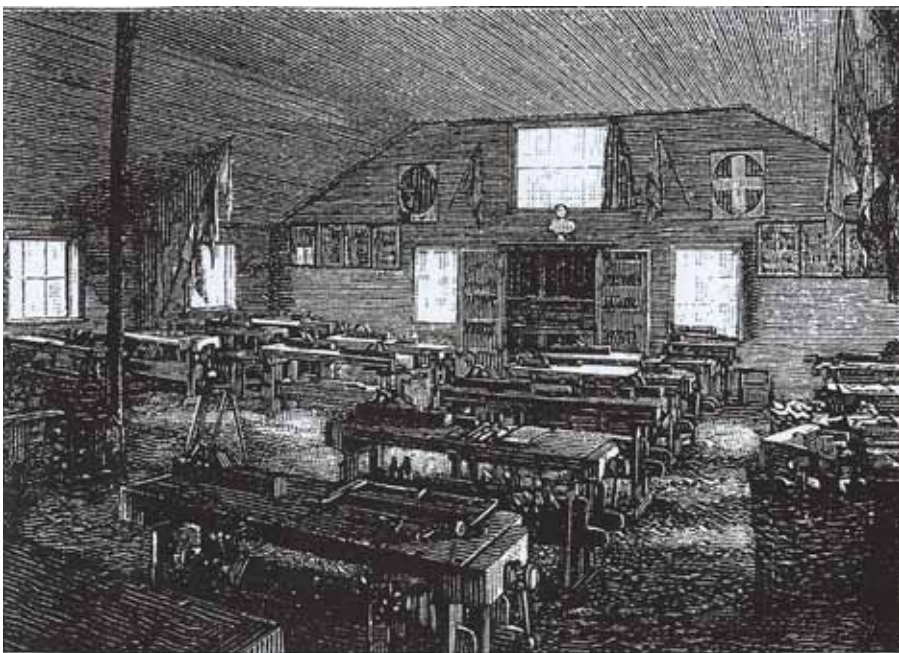
Sløyd som undervisningsfag

Til tross for at de leverte ferdiggraverte buksbomstokker til trykkeriene i Kristiania, hadde flere xylografer tatt bolig i Aker; Andreas Ludvig Søborg (1830–1906) og Hans Christian Olsen (1845–1909) på Grorud, Gustav Emil Holter (1859–1940) på Bekkelagshøgda, samt Bernt Gulbrandsen (1864–1962) og Albert Martinius Møller (1864–1922), bedre kjent som byoriginalen Snip-Møller, på Oppsal. Det burde således ligge godt til rette for veiledning i sløyd på skolene i Aker.

Danskfødte Søborg, som skar bilder for *Skilling-Magazin*, hadde flere lærlinger i arbeid, og det var også ham som i 1882 startet landets første utdannelseanstalt for sløyd. Ved en utvidelse av det xylografiske atelieret bygget han nemlig opp et stort snekkerverksted på eiendommen Granlien (Matrikkel 12, løpenr. 134a). For å gi den mer preg av næringsvirksomhet kalte han skolen for «A.L. Søborg's Fabrik for simple Dreier- og Snedkerarbeider». Også Søborgs to ugifte døtre, Dagmar og Ragna, fikk opplæring som treskjærere, og hjalp siden faren med kursvirksomheten.

Med husmorskolen på Abildsø og sløyd-kurset på Grorud skulle Akersøkningene virkelig vise vei for utdanningsvesenet. Trolig under inspirasjon fra Søborg forsøkte også den driftige læreren Theodor Hornbæk på Bryn, riktignok uten synderlig hell, å innføre snekkerøvelser, sløyd og håndarbeid på timeplanen. Bedre gikk det på Sofienberg skole hvor de i 1892 gikk til det uvanlige skritt å ansette en xylograf ved navn Ludvig Gustav Larsson (1857–1911) som sløyd- og tegnelærer.⁶

Sløydssal. Xylografi fra Juleroser. Skandinavisk Juleblad for 1887.

Larsson skar også bilder for det prestisjefylte *Ny illustreret Tidende*, og for flere mindre foretak, blant annet for bladet *Nora*. I 1897 fikk han endelig full stilling som sløyd lærer ved Tøyen folkeskole og forlot xylograferket for godt.

Nå lyktes det også skolene å få bygget opp en viss håndverkskompetanse blant lærerstanden, men veving, som Minna Wetlesen lærte bort til elevene på Abildsø, var det altfor ressurskrevende å få til i undervisningsøyemed. Veving var derfor utelatt da husstellfagene omsider ble innført i den alminnelige skoleundervisningen for jenter.

Minna Wetlesen om spånarbeid og betleri

Minna Wetlesen startet i 1881, sammen med Jonine Christiane Frølich (1843–1940), «Foreningen til hjelp og støtte for den opvoksende Slægt i Aker», hvor de satte fattige barn til halm- og spånfletning.⁷ Minna oppmuntret dessuten sin venninne til å få grunnlagt interesseforeningen Husflidens Venner, og deltok selv i stiftelsen i 1887. Snart gikk venneforeningen sammen med et par andre husflidsorganisasjoner om å etablere Den norske Husflidsforening, som drev salg av norske husflidsartikler fra egen forretning i Karl Johans gate 27 (senere flyttet Husfliden til større lokaler i Møllergaten). Da hun hørte om morens og fru Frølichs venneforening startet også Anette Jenssen en lokal avdeling av Norsk Husflids Venner i Trondheim. Nå som hun ikke lenger var like aktiv som sanger arbeidet Anette også for Røde Kors og for E.C. Dahls Fødselsstiftelse.⁸

Minna hadde nok den største del av æren for at det ble skapt en landsomfattende bevegelse for produksjon og salg av husflids- og folkekunstprodukter. Selve livsgjerningen og ideene bak husmorskolen ble ikke bare båret videre av barn og barnebarn, men også av tidligere elever, som ved undervisning og kursvirksomhet brakte kunnskapene med til ulike kanter av landet. Blant annet hadde Oppland, Bergenshus og Romsdal amt ytt stipendier til elever fra eget distrikt, og under forutsetning av at kandidatene bandt seg for to år som reisende lærere i matstell innen fylket.

Minna fikk altså oppleve at engasjementet for husfliden bar frukter, men strevet med å gi utdanning til dem som trengte det mest, nemlig barn av småbonde- og husmannsfamilier, hadde også sin pris. Wetlesens hadde i liten grad rukket å holde kontakten med venner og kjente vedlike. Arbeidet krevde så mye at det knapt ble rom for å pleie omgang og selskapelighet. Det private skolearbeidet artet seg som en evig kamp for å skaffe midler til driften. Det førte til at naboer og bekjente kom på avstand. I et brev datert «Abildsø 19de Janr. 1887» betror Minna seg til sine «Hjertenskære trofaste Venner», familien Borch på Sagatun: «Af Bekjendte kan man have mange, men af virkelige Venner kun saare faa, udenfor sine allernærmeste, det har været min Erfaring.»

Minna forteller videre om julen 1886 at datteren Annette, svigersønnen Carl Jensen, og barnebarnet Fredrik Lauritz Dorenfeldt Jensen (f. 1874) hadde kommet på besøk fra Trondheim: «Vi har havt Annette, Mand og Søn hos os i 14 Dage, og Nytaarsaften kom ogsaa Frederikke og hendes Følge; hun har været saa frisk i Vinter Gud ske Tak!» – hun bad, før hun reiste idag, at jeg maatte hilse Borch og Fru Borch mange Gange fra hende, og bad hun mig sige, at hun takker Fru Borch hvergang hun synger: «Hu Hei kor er det vel friskt og let op paa Fjellet» – og «Astrid mi Astrid» m.fl. sagde hun. Frederikkes største Fornøielse er at synge, de har en Sangforening i Asker med Præsten Grøndal som Formand, – saa hun kommer ikke ud af Øvelsen.

Tak fordi I interesserer Eder for vort Husflidsarbeide; – det vilde ganske vist glæde Eder at se Børnene arbeide, og medbringe Arbeider, hjemmefra, som de straks faar betalt, og saa se den vigtighed hvormed de behandles. Ogsaa i Drammen har de nu faaet en Arbeidsstue; men baade her i Byen og der, er der kun en liden Del af alle de mange, der melder sig, som kan optages, saa man kan se det trænges. –

Med Spaanarbeidet gaar det særdeles god[t] nu hos os. Børn paa 9–10 Aar kan faa 5 Kr. for Fletten, paa vore Mødedage (1 Gang om Maaneden), og de store Børn tjente mere ved at gjøre Julekurve, hvoraf der solgtes en stor Mængde til denne Jul. Spaanarbeide er jeg sikker paa vilde mere Dem kjære Fru Borch, alle finder det saa let og behagelig, det kan blive saa smukt, naar det gjøres af flinke Fingre. –»⁹

Minna Wetlesen var utrettelig i troen på arbeidets velsignelse. I et brev som hun skrev til Wilhelm von Munthe af Morgenstierne (1855–1938)¹⁰ heter det:

«Hr. W: Morgenstierne!

Jeg læser med megen Interesse Professor Morgenstiernes offentlige Foredrag om hvad der kan gjøres for de lavere Klasser. I den Anledning vilde jeg gjerne henvende hans Opmærksomhed paa de Erfaringer, man i Kjøbenhavn har gjort med Hensyn til den storartede Godgjørenheds Virkninger paa de laveste Samfundslag. For 10 Aar siden var Forældre taknemlige, naar deres Børn i et Arbeidshjem tjente nogle Ører pr. Dag, fik et Maaltid Mad og samtidig lærte forskjellige Haandarbeider; nu siger Forældrene – uden Sky – at Folk ere saa gode imod deres Børn, at de tjener mere ved at lade dem betle. – Det er en Forretning at kunne flytte omkring saa de kan være med at høste saamange Juletræer som mulig, samt faa rigelig Udbytte af «Fattige Børns Beklædning.» Skulde det ikke gaa an at belære Folk om, at det at hjælpe sig selv, er meget bedre end Gaver. Vil De gjøre mig den Tjeneste at forebringe dette for Deres Broder – paa den Maade De troer er bedst for Sagen, – saa er jeg Dem meget taknemlig.

Abildsø 28/2.-90

Forbundtligst
Minna Wetlesen.»¹¹

Etter at ektemannen Fredrik Wetlesen døde, 10. mai 1890, flyttet Minna til yngstedatteren Fredrikke Torgersen. Selskapet for Norges Vel hadde også bidratt til en utvidelse av husmorskolens siktemål, i det de den 1. september 1889 startet en «Institution til Uddannelse af Husholdningsskolelærere og praktiske Husmødre» på Berger. I løpet av de første 25 år hadde lærerskolen mottatt elever fra de fleste europeiske land, og mange studiebesøk av utenlandske eksperter. Alle ville til Berger for å se og lære av virksomheten.

I 1890 fikk Minna også utgitt sin innholdsrike; *Husholdningsbog for unge Husmødre*

Minna Wetlesen: Husholdningsbog for unge Husmødre i By og Bygd. Kristiania 1890.

i By og Bygd. Læreboka i husstell ble en kjempesuksess. Førsteopplaget ble utsolgt på mindre enn ett år, og Minna var alt i gang med «de forberedende Arbeider til et nyt Oplag» da hun døde den 14. mars 1891. Dermed var det døtrene, og særlig Fredrikke, som tok over revisjonen og bygde ut oppskriftsdelen av samlingen. Parallellt med utgivelsen av det nye opplaget i 1891, ble den også oversatt til svensk; *Det praktiska hushållet på landet och i staden. Rådgifvare för husmödrar.*

Morgenbladet ga annenutgaven en meget fordelaktig anmeldelse og mente den med døtrenes hjelp var blitt mer tidsmessig i utførelsen enn førsteutgaven. Anmelderen kunne imidlertid ikke dy seg for å kommentere etterskriftet «Nogle Ord til unge Husmødre med et sjelden vittig innslag av trykkfeilsdjevelens renkespill: «Naar der i nævnte sidste Afsnit af Bogen et sted staar: «Om Manden er tarvelig, kan kjærlig, munter Samtale være et godt Kryderi,» maa vi antage, at det ikke er Forfatterindens Mening, at nogetsomhelst Kryderi hjælper paa en tarvelig Mand, men at denne overraskende Vending nærmest maa skrives paa de ondskafulde Trykfeils Konto.»¹² Det var selvfølgelig ikke simple menn, men enkle matretter det var snakk om, og poenget var at en skulle ha det hyggelig med maten og rundt spisebordet, og vente med å snakke om problemer til etter måltidene.¹³

(fotnoter neste side)

Neste artikkel: Gustafson og forfatterne på Abildsø

Noter

- 1 www.ostensjovannet.no/historie/abildso/historien.html. Historie: Abildsø gård - ØVV på nett.
- 2 Tilla Valstad: Mimi Thorsen 70 år. *Nationen* Nr. 294. Onsdag 16. desember 1953, s. 3.
- 3 Slik tilfellet er med Edel Margrethe har det heller ikke vært mulig å finne ut om broren, ingeniør Jørgen Wilhelm Wetlesen (1853-1884) noen gang hjalp til med undervisningen. I 1876 ble Edel Margrethe Bülow Wetlesen gift med Carl Jenssens bror, distriktslege Henrik Steffens Hagerup Jenssen (1846-1907), mens Elisabeth Wetlesen i 1881 ble gift med en tredje bror, brukseier og skipsreder Einar Jenssen (1850-1925). To sønner av Minna og Fredrik døde allerede som barn; Wilhelm (1855-1861) og Nils (1864-1868).
- 4 Halvard Torgersen vokste opp på Riis hovedgård i Vestre Aker, og er forfatter av et par lokalhistoriske bøker; *Asker. Bidrag til bygdas gårdshistorie* (1917, nyutgitt 1941 og 1985) og *Akershus Landbrukselskap gjennom 100 år. 30. nov. 1829-1929* (1929). Fredrikke Torgersen utga brosjyren *Ordningen af Det landlige Kosthold* (1900) og småtrykket *Grønsagers anvendelse i husholdningen* (1900). Hun deltok i redaksjonen av 7. årgang av *For Kjøkkenet i By og Bygd* (1906), og var også med på å starte ordningen med ambulerende skolekjøkken.
- 5 Landbrugshistoriske livsbilleder. *Norsk Landmandsblad II*, 1883, s. 285.
- 6 Andre kilder påstår imidlertid at Ludvig G. Larsson ble ansatt som sløydlerer allerede 15. august 1881.
- 7 Dødsfall. *Aftenposten* Nr. 68. Onsdag 7. februar 1940, s. 11.
- 8 Dødsfall. *Aftenposten* Nr. 566. Onsdag 5. november 1930, s. 2.
- 9 NBO Brevs nr. 270. Minna Wetlesen til Chr. Borch m/frue 19.1.1887.
- 10 Oberstløytnanten var flerårig formann i foreningen Norsk Husflids Venner, og var også ansvarlig for den store landshusflidsutstillingen i Kristiania i 1890. Broren, som omtales i brevet, var professor i lovkyndighet, statsøkonomi og statistikk, Bredo H. von Munthe af Morgenstjerne (1851-1930).
- 11 NBO Brevs nr. 304. Minna Wetlesen til Wilhelm Morgenstjerne 28.2.1890.
- 12 *Morgenbladet* No. 52. Fredag den 29de Januar 1892, s. 2.
- 13 Etterskriftet var korrekt i førsteutgaven (Kristiania 1890, s. 162) og var rettet opp igjen ved «Tredje Oplag» (Kristiania 1902, s. 180)

Velhusveien har skiftet navn til Helge Sollies vei.

Tekst og foto: Leif-Dan Birkemoe

Oppsalpatrioten Helge Sollie (1926–2005) fikk i september 2006 en vei oppkalt etter seg. Velhusveien skiftet navn og gjenoppstod som Helge Sollies vei. Sothøna nr. 28, november 2004, hadde en bred reportasje om Helge Sollie under vignetten «Mitt Østensjøvann». Her fortalte han om sine minner fra Oppsal og fra sine samtaler med de første innflyttere i Oppsalskogen på begynnelsen av 1900-tallet. I alle år bodde Helge Sollie i Vilbergveien og deltok i en rekke foreninger og organisasjoner. Ikke minst gjorde han en stor innsats med

å få bygget Oppsal samfunnshus etter at Velhuset brant i 1972.

Helge Sollies vei er gangveien fra Kampheimveien til Vetlandsveien, men ingen hus har adresse til veien slik at navnebyttet ikke berørte noen hus. Markeringen av navnebyttet fant sted på det som ville vært Helge Sollies 80-årsdag. Pådriverne til navneendringen var representanter fra Oppsal Vel som på den måten hedret oppsalpatrioten med egen vei.

Østensjøvannet i nytt netttforum

Tekst: Audun Brekke Skrinde

Et av de raskest voksende forum på nettet er facebook.com. I denne nettløsningen er det meningen at alle som vil kan finne andre mennesker som er interessert i samme temaer. Østensjøvannet som tema er nylig opprettet av ett av våre medlemmer, Marius Park Pedersen.

Facebook.com er et sted hvor man gratis kan logge seg på og finne likesinnede. Uansett om man er kjent med diskusjonsfora, bildeutveksling eller ikke så informerer vi våre medlemmer om at «Østensjøvannet» er opprettet som en egen gruppe. Pedersen har lagt inn noen bilder for å komme i gang. Alle inviteres til å kommentere, legge inn sine egne bilder.

Hvis man ikke er medlem av Facebook kan man likevel bla gjennom bildearkivet her: <http://www.facebook.com/album.php?aid=17950&l=250c7&id=791650248>

Vi gjør oppmerksom på at foreningens styre ikke administrerer denne gruppen, så dette vil ikke bli benyttet som ny hovedkanal for informasjon til medlemmene.

Cathrines hjørne – En vandring full av kunst og opp- levelser!

Tekst: Cathrine Senje

Da min mann skrev boka Vi i Østensjøbyen i 1985, streifet vi rundt og fotograferte skulpturer til illustrasjonene. Men det er mer enn 20 år siden, og vandrer man rundt på nytt vil man oppdage en del forandringer. Det er kommet noen nye kunstverk, og dessverre er noen forsvunnet. Men en rusletur kan fremdeles gi mange gleder! Ta en stopp på turen og se på skulpturene, som vi ofte passerer uten virkelig å se dem.

Noen er abstrakte, andre figurative og lettere å forstå. Men alle er de med på å gi bydelen liv og egenart. Du kan dele opp turen, du kan gå rundt vannet og få med deg de fleste – og du kan gå rundt i bydelen og stanse opp både i nord og sør.

«Bror og søster» og Minna på Abildsø

La oss begynne på Abildsø skole, bydelens eldste. Skolen fylte 100 år i 1959 og fikk en skulptur i gave. Den heter «Bror og søster» og forestiller to barbente småbarn, en gutt og en litt mindre jente. Kunstneren heter Guttorm Pedersen. Det er en vakker liten skulptur.

«Guttedrømmen»
av Dyre Vaa,
Skullerud
Næringssenter.

Eller kanskje vi skal si var – for den står ikke lenger på skolens uteområde. Jeg vet ikke hvor den er blitt av. Men du finner et fotografi av den i boka om bydelen, s. 32 (Vi i Østensjøbyen).

På Abildsø skole finner du også busten av Minna Wetlesen. Les om henne i Sothøna nr. 23, 2002. Ole Bjune hadde donert sin «Manglerudpris» som startkapital for å få laget en buste av Minna. Den ble utført av billedhuggeren Ferdinand Wüller og avduket av Ole Bjune 5. juni 2001. Bare noen måneder senere døde Ole Bjune.

Ombygging på Langerud

Vi fortsetter til Langerud sykehjem. Utenfor inngangen stod Nina Sundbyes skulptur «Peer Gynt» med armene bak nakken. Han ser opp, slik Peer står og drømmer: «Der seiler to brune ørne... mod syd gaar de vilde gjæs».... Nina Sundbye laget figuren i 1977, og den

er bekostet av Oslo kommune. Den kommer nok på plass igjen når ombyggingen er ferdig.

Ved Langerud sykehjem stod også Harald Oredams vannskulptur med trapp og bue, også den parkert for en tid.

«Guttedrømmen»

En filial av Tandbergs radiofabrikk ble bygget litt før 1970 i krysset Olaf Helseths vei/ Skullerudveien. Radiofabrikkens tid er ute. Men anlegget er omgitt av en vakker park med en prydsulptur laget av Dyre Vaa og bekostet av Vebjørn Tandberg. Den heter «Guttedrømmen» og forestiller en gutt ridende på en stor hest. Dyre Vaa har laget mange dyreskulpturer i Oslo. Best kjent er eventyrskulpturene på Ankerbrua og ulvene i Ila-trappen. Han har også laget svanefontenen utenfor Rådhuset og det store Holberg-monumentet i Studenterlunden.

Minna Wetlesen, Abildsø skole. Hun var en foregangskvinne for utdanning av unge piker og bodde på Abildsø gård.

Skullerud skole, stengt og gjenåpnet, hadde et keramisk relieff på sørveggen, laget av Thorstein Rittun som den gang bodde i en av Trolltuns kunstnerboliger. Rittuns kunst er preget av humor og fantasi. Relieffet kalte han «Familie på sykkel». Men akk og ve. Det er så godt som ødelagt – bare noen av de øverste figurene står igjen.

Sneglene som forsvant

På tunet i Bogerud barnehage sto det tidligere en snegl laget av Sivert Donali, en artig lekeskulptur, som dessverre er forsvunnet – hvorfor? Ble den ødelagt – eller var det noen som ikke likte den? Noen husker kanskje hvordan det gikk med Finn-Henrik Bodvins «Stegosaurus»?

En annen snegl sto ved avkjøringen i Utmarkveien til Haraløkka, og den er også borte. (Se Vi i Østensjøbyen, s. 48).

«Don Quijote» og Bøler

Vi fortsetter til Bøler. Den første skulpturen som kom, var Robert Esdailes spøkefulle «*Don Quijote*»-skulptur i jern, som står rett ved den gamle trikkesløyfa. Kunstneren ville drive litt gjøn med kommunalt byråkrati. Den er fra 1960. I 1978 ble det satt opp en ny «*Don Quijote*», laget av Fritz Røed. Den har nå fått en flott plassering utenfor det nye kjøpesentret. Kunstneren er ellers kjent for monumentet i Hafersfjord utenfor Stavanger, som heter «*Sverd i stein*».

Bøler skoles symbol er et ekorn, som står ved sykkelstativene. Det passer jo godt for en skole som ligger så nær Østmarka. Kunstner: Eilif Mikkelsen. Denne skulpturen ble bekostet av skolens venneforening i 1979 til skolens 20 års jubileum.

Noen år senere laget Thorstein Rittun et keramisk relieff til skolen som kom på plass en 17. mai med bl.a. Anne-Cath. Vestly til stede. Ideen til relieffet fikk Rittun fra Mikkelsens ekorn og kalte verket «*Nottesankerne*». De to var på den tid naboer på Trolltun.

Bøler senter har en fin liten gutt i bronse, «*Parkbarn*», laget av Solveyg Schaffere. Den stod utenfor det gamle sentret, men der var den ikke. Min datter, som bor på Bøler, fant den omsider, inne i kjøpesentret, litt bortgjemt. Husk å gå inn i den inngangen som er nærmest T-banen.

Utenfor Nøkle vann skole står en annen av Solveyg Schaffers skulpturer: «*Skolepike*», satt opp i 1972 for kommunale midler.

Fra Ulsrud til Oppsal

Ulsrud videregående skole har en godslig bamse i skolegården. Den er laget av Odd Hilt og heter rett og slett «*Bamse*» – satt opp i 1965, også denne for kommunale midler.

På vei mot Oppsal passerer vi Solbakkli Borettslag, hvite trehus i skråningen ned mot Ulsrubbekken. På snuplassen ved Østmarkveien står et rådyr i bronse, laget av Skule Waksvik. Den som står tidlig opp, kan kanskje få se et rådyr som beiter ned ved bekken.

Øverst, venstre spalte: «Don Quijote» av Fritz Røed, Bøler senter. Nederst til venstre: «Nottesankerne» av Thorstein Rittun, Bøler skole. Midtre spalte, topp: «Skolepike» av Solveyg Schaffere, Nøkle vann skole. Under: «Rådyr» av Skule Waksvik, Østmarkveien.

Oppsal skole

I skolegården står Nina Sundbyes «Puck», formodentlig inspirert av figuren i Shakespeares skuespill «En midsommernattsdrøm.»- Det er en gutt som står på tå og danser. Den er fra 1975. Nina Sundbye har laget «Tyrihans» utenfor Torshov-teatret og «Per Aabel»-statuen utenfor Nationaltheatret. Vi har også sett på hennes for tiden parkerte «Peer Gynt» utenfor Langerud sykehjem.

Fuglemyra Borettslag like ved skolen har naturligvis en «Spillende tiur» på sokkel, trolig laget av Skule Waksvik. Sokkelen mangler navn på kunstneren.

«Skulptural front» på Godlia – blomster og troll på Trasop

Mens vi er inne på abstrakte skulpturer, tar vi en avstikker opp til Godlia og Trasop: Godlia skole øverst i Vetlandsveien har også fått sin. Skulpturen er laget av Jørleif Uthaug, og han kaller den «Skulptural front». Den kom i 1970, og kommunen betalte.

På naboskolen Trasop står en søt liten jente med blomsterbukett og ønsker velkommen. Hun er laget av Oppsal-kunstneren Sigurd Nome og ble satt opp i 1965. Hans familie bor fremdeles i Vetlandsveien 90, og i hagen står flere

skulpturer bekostet av kommunen, den siste i 1998.

«Verden er så stor»

Vi skal til bake til Oppsal og se på en prydsulptur som alle liker. Den står utenfor Oppsal sykehjem. En liten gutt strever med en altfor stor sykkel. Han har

Nede ved Oppsal kjøpesenter står en bronseskulptur som er blitt flyttet mange ganger. Den står nå ved inngangen i sør. Det er et nonfigurativt kunstverk, laget av Søren Georg Jensen og plassert her i 1968. Hva den forestiller? Det er ikke lett å svare på, og den har ikke noen tittel. Jeg tror ikke folk er særlig opptatt av den – dessverre. Det hender at tomme pappbegre og en og annen gjenglemt hanske pryder skulpturen.

En annen abstrakt skulptur finner vi i skolegården på Skøyenåsen skole. Den er laget av Boge Berg og heter «Knuten». Materialet heter corten. Den er blitt nokså rusten, men den ser ut til å være solid. Jeg tror ikke elevene er særlig begeistret for den. Lærerne ønsket i sin tid en annen plassering, men det satte kunstneren seg i mot. Den skulle stå akkurat der, inne i atriets, og være en overraskelse for alle besøkende.

skulpturer. Trasop skole har også en annen morsom skulptur: «Nesevise troll», laget av Børre Larsen. Det er en kombinasjon av digre steiner fra Østmarka med små bronsetroll som kryper omkring. Begge

Venstre: «Spillende tiur»,
Fuglemyra borettslag.

Øverst: «Jente med blomsterbukett»
av Sigurd Nome, Trasop skole.

Over: «Nesevise troll» av Børre
Larsen, Trasop skole.

Under: «Verden er så stor» av Jon
Torgersen, Oppsal sykehjem.

et bein innenfor rammen, begge hender på styret og er dypt konsentrert. Kunstneren heter Jon Torgersen. Den ble satt opp i 1977, bekostet av Oslo kommune og heter «Verden er så stor».

«Fole» og «Gås»

Neste skolebesøk er Østensjø skole. På veien kikker vi på Arne Durbans «Fole» i bronse, som står mellom boligblokkene nedenfor Skøyenåsen stasjon og er svært populær blant barna som bor der. Det går an å ri på den!

Østensjø skole har – selvfølgelig – fått en «Gås» i bronse, laget av Skule Waksvik og plassert der i 1980 for innsamlede midler. Waksvik er kjent for flere dyreskulpturer. På Stortorvet står den morsomme hønefontenen hans,

og utenfor Nasjonalgalleriet ligger en sjøløve.

Inne i skolebygningen har skolen en sjeldenhet: Veggmaleriet «Seierherren vender hjem» av Bjarne Ness var den unge malerens første utsmykkingsoppgave. Den nye skolebygningen ble innviet i januar 1927. Bare noen måneder senere døde den unge kunstneren i Paris.

Mens vi er inne på malerier, må jeg tenke på alle malerier og grafiske trykk som henger rundt på skolene i bydelen. Tenk om vi kunne få i stand en utstilling av noen utvalgte verk, slik at flere kunne få se dem? En ide for kunstforeningen i bydelen?

Krigsminnesmerker

Fra Østensjø skole vandrer vi opp mot Nordre Skøyen. Her finner vi bydelens krigsminnesmerke i granitt og bronse, laget av Joseph Grimeland og avduket i 1946. Grimeland, som døde i 2002, var en meget produktiv billedhugger. Kanskje er han best kjent for «Oslopiken» på Oslo Rådhus. Han har også laget monumentet over krigsseilerne på Bygdøy. Alle hans arbeider er figurative. Hans ideal var den klassiske kunsten.

En avstikker til et annet krigsminnesmerke: På tur rundt Nøkle vann går du forbi minnestøtten på Sarabråten, en enkel bauta, reist i 1946 til minne om ni unge menn fra Milorg-gruppe 13132 som ble skutt på Akershus festning våren 1945. Hvert år arrangerer Østmarkas Venner en minnehøytidelighet ved bautaen.

Og mens vi er på Sarabråten, kan vi jo klatre opp stien til Hauktjern og kikke på den såkalte «Speiderstøtten», som skal minne om stiftelsen av Norges første speidertropp i 1910. Støtten er satt sammen av ulike steiner fra omtrent hele landet, en fra hver speidertropp.

Øverst: «Fole» av Arne Durban, Haakon Tveters vei 13.

Venstre: «Gås» av Skule Waksvik, Østensjø skole.

Over: «Søsken» av Svein Magnus, Manglerud politistasjon.

Tilbake til Nordre Skøyen:

I parken står den vakre «*Ung mand der planter et træ*» av Astrid Noack. Hun var dansk, døde i 1954 og opplevde ikke å få se sin skulptur satt opp. Kanskje noen har sett hennes statue av Anna Ancher i Skagen Museum?

På Manglerud

Nå skal vi innom Manglerud. Foran politistasjonen står «*Søsken*» av Svein Magnus Håvardstein, bronseskulptur fra 1997 bekostet av OBOS. Og ikke langt unna stod Stefanny Hillgaards abstrakte «*Den ufattelige rikdom*» fra 1973. (Se foto i boka Vi i Østensjøbyen).

For noen år siden stod en «*Månedens skulptur*» utenfor kjøpesentret, og den ble skiftet ut med jevne mellomrom. Jeg husker «*Klatrende bjørn*» av Brit Sørensen og «*Kvinne med barn*» av Stinius Fredriksen.

I parken på tunet til Manglerud gård (eldresenteret) står det en liten bronsegutt

med sydvest, svært lik gutten på Bøler - og en bronseand. Den første er signert Solveyg Schafferer, den andre gjetter vi på er laget av Skule Waksvik.

Arnold Haukelands mektige «*Jordkrefter*» finner du utenfor Philipsbygningen i Sandstuveien, satt opp i 1982 og bekostet av Norsk A/S Philips.

Terrassen på Christinedal

Nå går vi ned til den flotte eiendommen Christinedal i Østensjøveien, Harry Fettes gamle hjem.

Foran huset er en terrasse med 20 steinmosaikker, tegnet av hans mange venner fra kunst- og kulturmiljøet. Jeg tror det går an å gå inn for å se på dem, men undersøk først. Her finner vi bl.a. arkitekt Carl Berners «*Bukken Bruse*», maleren Oluf Wold-Tornes «*Pegasos*», Henrik Sørensens «*Rådyr*», redaktør Thommesens «*Ugle*», Erik Werenskiolds «*Bjørnunge*» og professor A.W.Brøgger «*Vikingskip*».

Harry Fett hadde også unik malerisamling, og han bør huskes for sitt arbeid med «*Kunst på arbeidsplassen*», som i dag disponerer over 6000 bilder som sirkulerer blant medlemsbedriftene.

Noe har forsvunnet

Til slutt litt om to kunstverk som er forsvunnet. Willi Storns utkast til utsmykning av betongveggene ved T-banen på Høyenhall vant i en publikumsavstemning og ble utført i 1972 – 73. Dessverre ble dekorasjonen ødelagt av tagging og annet hærverk, samtidig ble maleriene ødelagt av vær og vind og måtte overmales. De er borte vekk.

Det andre kunstverket, som jeg personlig savner og har etterlyst, er Fritz Røeds artige keramikkrelieff på tidligere Ulsrud T-banestasjon. Han kalte det «*Kjernefamilie på Ulsrud*». Det var fire katter som sto oppå hverandre, en stor pappakatt nederst, så mamma og to kattebarn. Da T-banestasjonen opphørte som betjent stasjon og en kjøreskole overtok lokalene, ble relieffet visstnok ødelagt. To katter skal, etter det jeg tidligere har fått vite, befinne seg på et verksted på Ensjo, men i en telefonsamtale får jeg høre at også de er forsvunnet. Jeg har et fint fotografi av kattene. Tenk om vi kunne forstørre det og plassere det et sted i bydelen?

Kunstverk utenfor bydelen

Den som vil fortsette runden over i andre bydeler kan se på Per Hurums grasiøse «*Arabesk*» på Haugerud, Stefanny Hillgaards byste av Sigrid Undset på Tveita, «*Akrobaten*» av Tone Thiis Schetne utenfor Tveita skole og «*Vettløyse – Tor og Midgardsormen*» av Arne Vinje Gunnerud samme sted.

God tur!

Topp: «*Gutt med sydvest*» av Solveyg Schafferer, Manglerud gård.

Bunn: «*Bjørnunge*» av Erik Werenskiold, Christinedal.

Bombevarsleren – hva er det?

Tekst og foto: Audun Brekke Skrindo

Tidlig på 80-tallet var det noen som dristet seg til å spå at vi i fremtiden utførte omtrent alle nødvendige og dagligdagse operasjoner ved hjelp av mobiltelefonen. Bombevarsleren er et definitivt et horisontutvidende bruksområde av mobiltelefonen.

Ingen skal påstå at det er livsnødvendig at man får vite om sjeldne fuglearter som er på besøk. Men i en hvilken som helst hobby foregår det stadig utvikling. Nå også innen fuglekikking.

Det er et kjent uttrykk i det norske språket at en hendelse som er uventet «slår ned som en bombe». Hendelsen setter en støkk i alle som har en eller annen relasjon til

hendelsen. Akkurat de samme setningene kan, i overført betydning, sies hvis en sjelden fugl blir oppdaget på et sted hvor arten ikke er vanlig forekommende. Personer som samler på observasjoner av flest mulig forskjellige arter, for eksempel innenfor Norges grenser er dette viktig informasjon.. Nyheten om den sjeldne fuglen slår altså ned som en bombe i det ornitologiske miljøet. Det var denne typen «bomber» som gav opphavet til «Bombevarsleren» som vi skal undersøke litt nærmere her.

Bombevarsleren, eller bare BV'n som den forkortes til, er kort fortalt muligheten til at én person kan få sendt en melding om en fugleobservasjon til mange ved hjelp av e-post på mobiltelefonen. For ivrige ornitologer har verden definitivt gått fremover hva rask utveksling av informasjon angår. Allerede når e-posten kom var det en ny tidsalder for publisering av fugleobservasjoner. I «gamle dager» kunne man rett som det var oppleve at man ikke ble oppmerksom på et besøk fra en sjelden art før de dukket opp i en årsrapport elleve måneder etter at fuglen var fløyet. Dette blir kanskje ekstra ergelig hvis den sjeldne arten i tillegg befant seg på et sted du kunne besøkt med en liten kveldstur. Ved hjelp av e-post på mobil kan du nå abonnere på nyheter om sjeldne fugl som dukker opp i ditt fylke.

Man kunne kanskje da spørre seg hvorfor ikke hver og en kan sende SMS til hele gruppen hver gang, som jo er mulig for hvilken som helst mobil i dag? Svaret på det er at det både er helt usannsynlig at hver og en av deltagere i en så stor gjeng ville klare å vedlikeholde en så stor adresseliste ettersom folk meldte seg inn og ut av klubben, og det er kort og godt tungvint. Ved hjelp av BV-systemet vedlikeholdes listen sentralt og én eneste adresse er

alt du trenger å huske for de som vil være med på ordningen.

Ved å gå over til e-postløsningen kommer det også noen andre gevinster. La oss bare nevne noen av dem: Hver enkelt mottager kan velge å filtrere strømmen av meldinger utifra hvilken geografisk region han eller hun er interessert i. Kun «Bomber» som er sett i den delen av Norge som mottageren er mest interessert i fører fram til en melding på telefonene. Dette kan brukeren selv stille inn fortløpende ved hjelp av kodemeldinger til sentralen. Standarden er at alle meldinger fra hele det langstrakte landet vårt går til alle som er med i BV-systemet. Deretter er Norge delt i nord-, sør-, øst- og vest, som man kombinerer etter eget forgodtbefinnende. Inntil videre kan du ikke spesifisere nærmere enn dette, f.eks. bare bomber fra lokale områder (Østensjøvannet).

Med BV slipper ornitologen å sløse bort mange minutter i felt bare fordi det skal testes i vei på mobiltelefonen. Avsender sender én melding én gang. Du trenger med andre ord ikke taste deg gjennom mange meldinger om og om igjen til alle du kjenner. Sist men ikke minst så administreres systemet av en offisiell mobilleverandør slik at man slipper å tenke på at dette lider under å være hjemmesneka.

Historisk sett startet ornitologene sin digitale kommunikasjon med person-søkere med tekstfunksjon. Det ble laget et kodesystem som gjorde at mottagerne fikk vite alt de trengte på de få tegnene som person søkerne hadde tilgjengelig. I dag kan en SMS inneholde mere tekst, men standardiseringen på strukturen på meldingen er beholdt. Det letter oversikten over meldingene. Du får også en kopi av meldingen til din e-postkonto hos mobilleverandøren. Meldingen på mobilen kan du bare slette med én gang, siden du likevel har et arkiv du kan slå opp i hvis det er noen du trenger å lese om igjen.

Så nå gjelder det å bare kaste seg rundt og melde seg inn i BV-systemet. Det stilles ikke krav til at du noengang sender inn meldinger, men det kommer av seg selv hvis du er mye på farten med kikkert. Du finner mer informasjon på nettsidene til foreningen www.feltornitologene.no.

Artspresentasjon – buskskvett

Tekst og foto: Audun Brekke Skrindo

Buskskvetten (Saxicola rubetra) kan nok være ukjent for mange som ikke har sett mye på fugler. Men vi skal her blir litt bedre kjent med en småtrost som også er en utholdende trekker.

Saxum kan bety «en stein» og colo kan bety «jeg bebor». Det er mulig steinskvetten har satt navn på hele denne slekten, for buskskvetten foretrekker ikke steinete landskap i like stor grad. Arten heter på engelsk winchat, og på svensk buskskvätta. Arten er en spurvefugl i trostefamilien, og befinner seg i den mer løse gruppen småtroster. Eksempel på andre småtroster er rødstrupe, steinskvett og de mange andre skvettene.

Arten liker seg best på fuktig tue- og beitemark, ved lavlandssjøer og hogstflater, hvor undertegnede har sett den flest ganger. Jeg forbinder den egentlig med varme sommerdager i skogen, syngende fra toppen av en gjerdestolpe eller en liten busk. Men dette er bare en feilaktig følelse som har sneket seg inn over tid. Arten er mye mer variabel

og uforutsigbar enn dette. I Norge hekker den vanlig nord til Saltfjellet, men blir så sjeldnere mot nord. Den hekker ikke høyt til fjells. Det er store variasjoner i estimat for hvor mange som hekker i Norge og tallene varierer fra 50 000 til 300 000. Pardannelsen finner sted etter ankomst om våren og hunnen bygger reir og legger 5–7 egg. Hunnen ruger bare et par uker og etter to uker med foring er ungene ute av reiret. Føden består stort sett av insekter.

Kjennetegnet er denne oppreiste holdningen (i hvert fall for syngende hanner og i ellers godt vær). Det er ikke noen blendende og i øyenfallende særtrekk ved buskskvetten. Likevel kan den være enkel å bestemme i felt. Den kraftige lyse overøystripen, de store gulbrune flekkene på overgumpen og ikke minst den karakteristiske buede mørke/brune tegningen på kinnet.

Sangen foregår faktisk mye på natten. Den består av en rekke knitrende, skrapende og knasende lyder. I tillegg kan den lure selv den mest durkdrevne fugletitter siden den er en mester til å herme etter andre arter. Det gjør det ikke lettere at den trekker til Afrika, hvor den kommer borti svært mange andre arters sang.

Ringmerkerne har ringmerket denne arten helt siden 1914, men de aller fleste individene er merket i den intensive perioden 1986–1990 (over 3000 fugler). Buskskvetter

som er ringmerket i Norge er rapportert funnet i både Spania, Frankrike og Danmark. Norske buskskvetter er merket hovedsaklig i Østlandsområdet og Hordaland. Dessverre er det jakt (Spania) og utilsiktede drap som følge av menneskelig aktivitet (trafikken) som utgjør dødsårsaken til de fleste gjenfunnene.

Buskskvetten er langtrekker som orker å fly helt sør for Sahara. Der overvintrer den i ett av sine favoritterreng; savannen. Også i Norge liker den terreng med mye grass sammen med spredte busker som den kan speide etter bytte fra.

I Oslo & Akershus hekker buskskvetten fåtallig, men den er observert i bortimot hele fylket. Den ankommer hekkplassen fra seint i april til ut i mai. På våren sees som regel bare noen få individer sammen, mens de store flokkene kan en sjelden gang komme opp mot 40 individer som sees når fuglene samler seg før det egentlige høsttrekket tar til.

Kjøttmeisunge som nettopp har begynt å følge foreldrene omkring i terrenget, Langerudbekken sensommeren 2004

Om antall fuglearter og deres norske navn

Tekst og foto: Audun Brekke Skrindo

Mange fugletittere prøver å finne flest mulige fuglearter innenfor et gitt område. «Området» kan være alt fra sin egen hage til hele verden. Østensjøvannets Venner ser helst at så mange arter som mulig oppdages ved Østensjøvannet. Gevinsten av å oppdage så mange arter i området er at vi da kan skilte med stort biologisk mangfold når noen lurer på hvorfor det er så viktig med denne miljøparken.

Men det er ikke viktig å bare notere seg hver gang du ser en art man ikke har sett før. Vel så viktig er det å påvise trender og forandringer i artsmangfoldet, og ikke minst på de vanligste artene også. Arter som ikke har vært tilstede tidligere kan plutselig begynne å benytte miljøparken som en viktig trekkstopp eller sågar begynne å bruke det som hekkeområde. Da er det viktig at noen er på plass og kan påpeke dette ved hjelp av konkrete observasjoner. Vi teller populasjonene av alle artene ved vannet annenhver uke fra midten av mars til midten av oktober.

Men tilbake til antallet arter. Ved Østensjøvannet er det altså sett 217 fuglearter. For å sette det i perspektiv mot Norge som helhet, så regner vi med at Norge har ca. 250 hekkende arter. Det er sett over 450 arter innenfor landets grenser gjennom tidene. Så kan man undre seg hvem som bestemmer om det er en art eller bare en underart (rase) av de 217 allerede nevnte artene? Svaret på det er delvis å finne i definisjonen av hva en art er og delvis i noen forutsetninger som man må vedta.

En definisjon man kan finne i flere lærebøker på hvordan vi kan si at to individer tilhører samme art er at følgende tre kriterier er oppfylt (passer muligens ikke på bakterier og flere encellede organismer):

- at individene kan få avkom sammen
- at avkommet selv er fruktbart
- og at populasjonen lever forplantningsmessig isolert fra tilsvarende grupper

Verden har helt siden Darwins dager undret seg over på hvorvidt to organismer som ligner hverandre tilhører samme art eller ikke. Artsdannelsen er en helt grunnleggende forutsetning for vår forståelse og overbevisning om hvordan naturen rundt oss fungerer hvis vi skal tro på Darwin. Når Linné bestemte seg for sin liste i «systema natura» i 1758 bygde han naturlig nok mange av sine antagelser på ytre kjennetegn. Men det er feil å si at det bare var dette. Han gjorde også viktige indre anatomiske sammenligninger. Dette bidro til at systemets inndelinger i store trekk har overlevd helt til i dag. Likevel fører kombinasjonen av mange års moderne feltarbeid og moderne genetiske sammenligninger på DNA-nivå til at vi i dag stadig vekk må gjøre små endringer på hva som er arter eller bare to raser av samme art. Naturlig nok kommer ulike forskningsmiljøer fram til ulike svar på hva som er arter og underarter. Vi har hvertfall fem forslag til hvor mange fuglearter som finnes i verden.

Norsk Ornitologisk Forening gjenopprettet i 1990 en gammelt drøm om å navnsette alle fuglearter i verden. Norsk Navnekomite for fugl (NNKF) ble etablert og inneholdt både folk med stor fuglefaglig tyngde, men også med bred språklig interesse. Mandatet var å skulle sette norsk navn på alle de ca 10 000 fugleartene i verden. Les om komiteen på <http://www.birdlife.no/organisasjonen/komiteer.php>. Før det arbeidet kunne ta til måtte de bestemme seg for hvilken av de verdensomspennende navnesystemene de skulle følge. Vi kan nevne: Sibley & Monroe, Howard & Moore, Clements, Commission internationale pour les noms français d'oiseaux (CINFO) og American Ornithologist Union.

Kampen er selvfølgelig hard om å være den korrekte og normgivende listen over verdens fugler, stort sett er verden enig med seg selv om at vi i dag har ca. 10 000 fuglearter.

NNKF valgte listen som heter Clements. Den viser seg å være levende (det vil si at det finnes et fagmiljø som er interessert i å vedlikeholde og oppdatere den. Det gis jevnlig ut oppdaterte bøker med totalister. I tillegg vedlikeholdes en oppdaterings-side på nettet med de siste forandringer (<http://www.ibispub.com/updates.html>).

Et helt annet og vel så stort problem var alle navnene som hadde klart å etablere seg allerede. Blant annet så har britene historisk sett, med sin verdensomspennende innsats i ornitologien, hatt navn på mange flere av verdens fuglearter enn Norge. Mange engelske artsnavn var derfor innarbeidet

Toppdykker, tidlig på plass for å skaffe seg et eget territorium, 9. april 2007

Gråtrostunge klekket rett ved turstien forbi Manglerud ishall på Tallberget 2004

hos norske «globetrottere» ornitologer, men dette engelske navnet var kanskje ikke alltid å finne på listen som skulle danne grunnlaget for de norske navnene. Et tredje problem var hvorvidt det nye norske navnet på en, for Norge, ukjent art burde være en direkte oversettelse av det engelske eller ikke. Hvis man valgte direkte oversettelse ville det kanskje bli færre nye artsnavn å lære. Men da ble man nok nødt til å gå på akkord med de retningslinjer som var lagt opp for denne store navningsjobben. Et mål var at artsnavnet skulle beskrive arten best mulig og navn som bare er oppkalling etter kjente personer skulle unngås (stellerand, pallas havørn, franklinmåke osv). Noen slike navnene valgte likevel NNKF å beholde, f.eks. hvis de var for godt innarbeidet.

Komiteen har overlevd mang en tøff debatt om de navnene som er publisert underveis. De var forberedt på dette. De som opplevde hvor mye sprengkraft det lå i debatten på 70-tallet om hvorvidt det skulle hete hagefluesnapper eller svarthvit fluesnapper vet hvor dypt dette stikker hos de ivrige ornitologer. Østensjøvanets Venner skynder seg å fortelle at de følger NNKFs anbefalinger for navning av fugleartene og ønsker den totale listen over norske fuglenavn velkommen. PS: vi ønsker også alle fuglene som bærer disse navnene velkommen til Østensjøområdet Miljøpark slik at vi kan øke størrelsen på artslisten!

Ny rødliste på plass

Tekst og foto: Audun Brekke Skrindo

Norge har justert rødlistene sine etter de nye retningslinjer for hva som skal til for at en art blir rødlistet. Direktoratet for Naturforvaltning beskriver rødlista slik: «En rødliste er en oversikt over plante- og dyrearter som på en eller annen måte er trua av utryddelse, er utsatt for betydelig reduksjon eller er naturlig sjeldne. Dette er arter som er sårbare for menneskelig aktivitet.»

Østensjøvannet Miljøpark er en usedvanlig rik ressurs for oss mennesker på mange plan. Men naturen i seg selv inneholder verdier som verdsettes nasjonalt og internasjonalt. Den internasjonale naturvernorganisasjonen IUCN har gang på gang utarbeidet retningslinjer for hvordan verdensamfunnet skal kartlegge om det står bra eller dårlig til med utbredelsen/ populasjonen til en art.

I april 2005 kom det oppdaterte retningslinjer for hvordan man skal vurdere om en art skal inn på rødlista eller ikke. De nye retningslinjene tar i større grad inn over seg at arter faktisk dør ut i raskt tempo, enn de tidligere retningslinjene som var mere opptatt av populasjonenes størrelse.

Det er stor fokus i verden på det faktum at arter dør ut, og de dør ut i et alarmerende tempo. De nye retningslinjene tar derfor

Kort historikk

Den første offisielle rødlista kom i 1984, og inneholdt lister for virveldyr og karplanter. Den andre lista fra 1988 inneholdt lister over virveldyrene. I 1992 ble det for første gang presentert lister for en betydelig del av det biologiske mangfoldet i Norge. Til sammen 12000 arter innenfor 21 forskjellige artsgrupper ble vurdert. I 1996 ble så en ny og revidert rødliste for fugler og pattedyr presentert.

Nasjonal rødliste for truede arter i Norge 1998, var den fjerde offisielle rødlista som ble utgitt i Norge. Den bygger på en vurdering av ca. 15 000 arter, tilhørende 27 artsgrupper. Rødlista gjaldt for fastlands-Norge, og inneholdt 3062 arter. Dette utgjorde ca. 21 prosent av de vurderte artene. Den nasjonale rødlisten fra 1998, omfattet også en egen rødliste for fugler og pattedyr på Svalbard.

utgangspunkt i sannsynligheten for at en art dør ut i løpet av x antall år eller generasjoner. Det er viktig å benytte begge disse tidsangivelsene siden noen arter har adskillige generasjoner i løpet av ett og samme år, mens andre arter kan ha generasjoner som spenner over mange år.

Hvert enkelt land tar så ansvar for å føre opp sine arter på en regional/nasjonal rødliste og det er dette Norge nå (06.12.2006) har gjort. Kategoriene som nå gjelder heter:

- * Utdødd (EX)
- * Utdødd i vill tilstand (EW)
- * Regionalt utdødd (RE)
- * Kritisk truet (CR)
- * Sterkt truet (EN)
- * Sårbar (VU)
- * Nær truet (NT)
- * Datamangel (DD)

Andre kategorier

- * Livskraftig (LC)
- * Ikke vurdert (NE)
- * Ikke egnet (NA)

Forklaringer står i tabellen.

Østensjøvannets Venner kjemper for å bevare området for all fremtid. Ved vannet er det sett mange rødlistede arter. På våre sider etterstreber vi å informere om hvorvidt arter er truet eller ikke på våre artslisters. Besøk hovedsidene til de enkelte artsgrupper og få informasjon om status. Du kan også lese mer om rødlistene på følgende to steder: International union for conservation of nature and natural resources (IUCN) og Direktoratet for naturforvaltning

Sabima som kommenterer rødlista (sitat): «Skal vi oppfylle målet om å stanse tapet av biomangfold innen 2010, må politikerne ta tak i denne lista og handle raskt. De kan ikke si at de ikke vet hva som må gjøres.»

Du kan også laste ned hele rødlisterapporten på våre nettsider under temaet biologi.

KODE	BETEGNELSER	NORSK FORKLARING	ENGELSK FORKLARING
EX	Utdødd/ Extinct	En art er Utdødd når det er svært liten tvil om at arten er globalt utdødd.	A species is Extinct when there is very little doubt that it is globally extinct.
EW	Utdødd i vill tilstand/ Extinct in the Wild	Arter som ikke lenger finnes frittlevende, men der det fortsatt finnes individ i dyrehager, botaniske hager og lignende.	Species no longer found in the wild, but individuals still exist in zoos, botanical gardens and the like.
RE	Regionalt utdødd/ Regionally Extinct	En art er Regionalt utdødd når det er svært liten tvil om at arten er utdødd fra aktuell region(her Norge). For at arten skal inkluderes må den ha vært etablert reproduserende i Norge etter år 1800.	A species is Regionally Extinct when there is very little doubt that it is extinct in the region concerned (here Norway). To be included, it must have been reproducing in Norway after 1800.
CR	Kritisk truet/ Critically Endangered	En art er Kritisk truet når best tilgjengelig informasjon indikerer at ett av kriteriene A–E for Kritisk truet er oppfylt. Arten har da ekstremt høy risiko for utdøing (50 % sannsynlighet for utdøing innen 3 generasjoner, minimum 10 år).	A taxon is Critically Endangered when the best available information indicates that one of the criteria A–E for Critically Endangered is met. The taxon thus has an extremely high risk of extinction (50 % probability of extinction within 3 generations, minimum 10 years).
EN	Sterkt truet/ Endangered	En art er Sterkt truet når best tilgjengelig informasjon indikerer at ett av kriteriene A–E for Sterkt truet er oppfylt. Arten har da svært høy risiko for utdøing (20 % sannsynlighet for utdøing innen 5 generasjoner, minimum 20 år).	A taxon is Endangered when the best available information indicates that one of the criteria A–E for Endangered is met. The taxon then has a very high risk of extinction (20 % probability of extinction within 5 generations, minimum 20 years).
VU	Sårbar/ Vulnerable	En art er Sårbar når best tilgjengelig informasjon indikerer at ett av kriteriene A–E for Sårbar er oppfylt. Arten har da høy risiko for utdøing (10 % sannsynlighet for utdøing innen 100 år).	A taxon is Vulnerable when the best available information indicates that one of the criteria A–E for Vulnerable is met. The taxon then has a high risk of extinction (10 % probability of extinction within 100 years).
NT	Nær truet/ Near Threatened	En art er Nær truet når den ikke tilfredsstiller noen av kriteriene for CR, EN eller VU, men er nære ved å tilfredsstille noen av disse kriteriene nå eller i nær framtid.	A taxon is Near Threatened when it does not meet any of the criteria for CR, EN or VU, but is close to meeting some of these criteria now or in the near future.
DD	Datamangel/ Data Deficient	En art settes til kategori Datamangel når ingen gradert vurdering av risiko for utdøing kan gjøres, men det vurderes som meget sannsynlighet at arten ville blitt med på Rødlista dersom det fantes tilstrekkelig med informasjon.	A taxon is designated as Data Deficient when no scaled evaluation of the risk of its extinction can be made, but it is considered highly probable that it would have been on the Red List if adequate information had been available.

B-blad

Ettersendes ikke ved varig adresseforandring, men returneres med opplysninger om riktig adresse.

Returadresse:

ØVV, Pb. 77 Oppsal, 0619 Oslo

Gulveis

*Noen vårtegn lyser i mot deg, og du kan ikke unngå dem. Andre må du lete litt etter. Østensjøvannet har en ytterst liten bestand av den sjeldne gulveisen (*Anemone ranunculoides*). Heldigvis holder den stand og blomstret i år også. Foto: Astrid Brekke Skrindo*